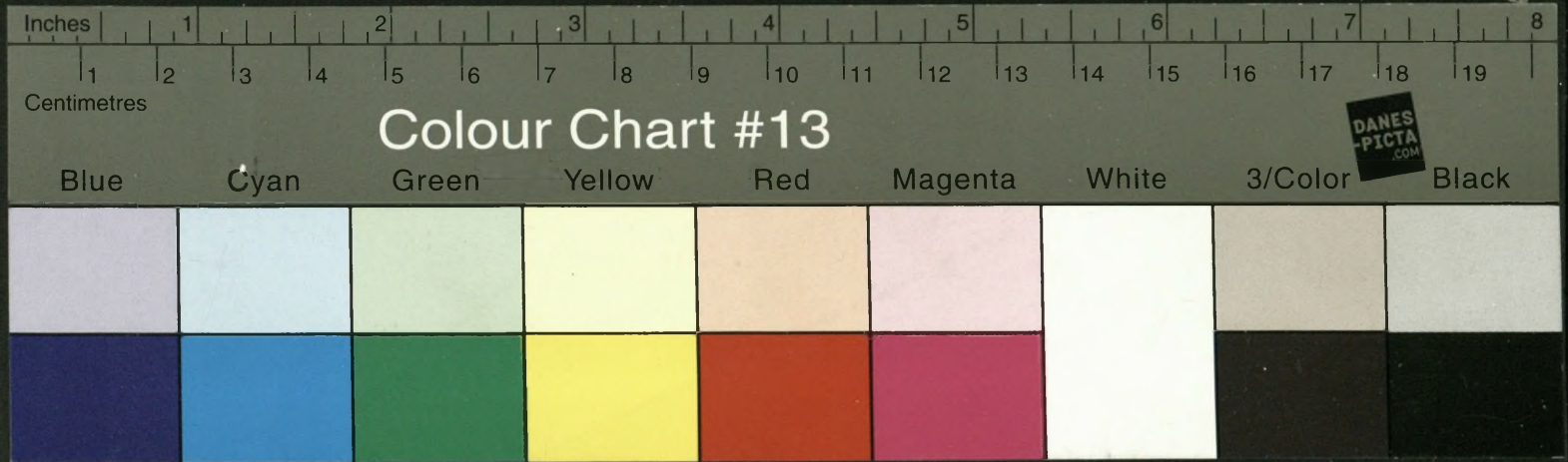

dbl. do
Ti 530.562.
68.488/7 v *26/3-52*
OK

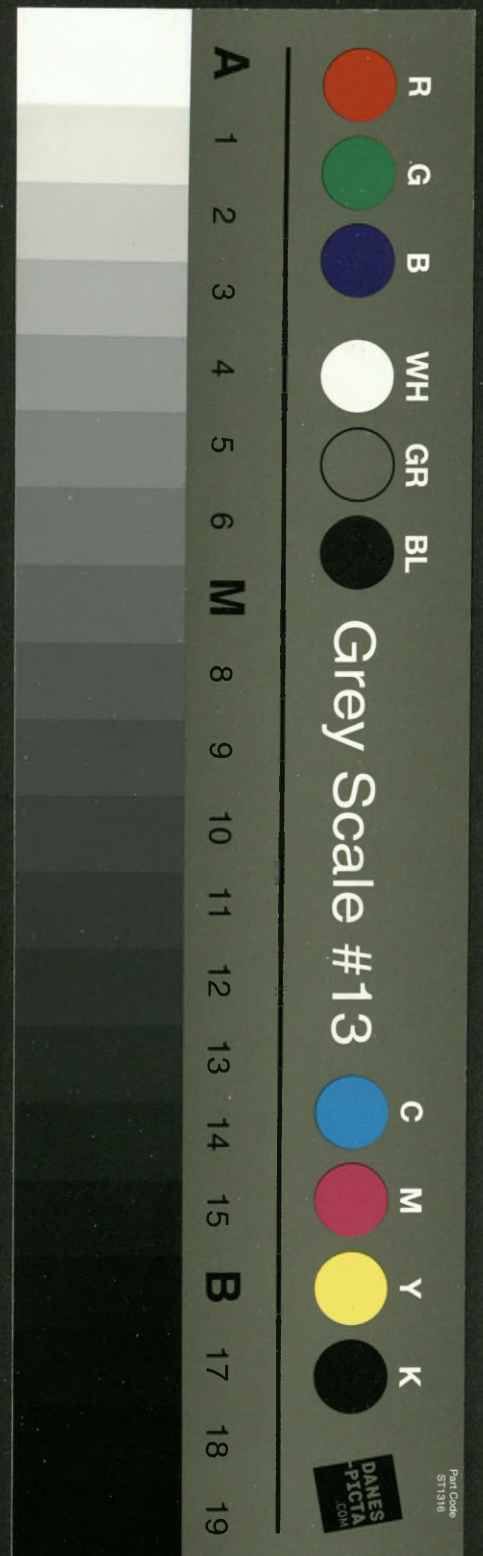
MONOGRAFIE GEOGRAFICZNO-HANDLOWE
INFORMATORA EKSPORTOWEGO
TOM VII

dbl. 68.761

IRAK

OPRACOWAŁ
CZESŁAW JELIŃSKI
KORRESPONDENT PAŃSTW. INSTYTUTU
EKSPORTOWEGO W BAGDADZIE

W A R S Z A W A
1 9 3 8

del. do
T. 539.562.
T. 640.488/7.V

26/3-52
OK

MONOGRAFIE GEOGRAFICZNO-HANDLOWE
INFORMATORA EKSPORTOWEGO
TOM VII

del. 68.761

I R A K

OPRACOWAŁ

CZESŁAW JELIŃSKI

KORRESPONDENT PAŃSTW. INSTYTUTU
EKSPORTOWEGO W BAGDADZIE

W A R S Z A W A

1 9 3 8

MONOGRAFIE GEOGRAFICZNO-HANDLOWE
INFORMATORA EKSPORTOWEGO
TOM VII

I R A K

OPRACOWAŁ

CZESŁAW JELIŃSKI

KORRESPONDENT PAŃSTW. INSTYTUTU
EKSPORTOWEGO W BAGDADZIE

W A R S Z A W A

1 9 3 8

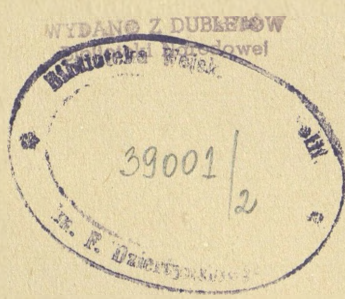

do 01688 [?] 28.3.55 clw

33.2: 915

~~0.48334~~

PRAWA PRZEKŁADU I PRZEDRUKU ZASTRZEŻONE

0-56/532
6.12.53

B I B L I O T E K A
MONOGRAFII GEOGRAFICZNO-HANDLOWYCH
INFORMATORA EKSPORTOWEGO

(Redaktor: Dr. Tadeusz Lubaczewski)

ukazały się:

- Tom I. — Dr. T. Nieduszyński — **Hiszpania** zł. 2.90
Tom II. — Z. Merdinger — **Meksyk** . . . zł. 2.50
Tom III. — Dr. Z. Przybytkiewicz — **Indie Ho-**
lenderskie wyczerpane
Tom IV. — W. Dostal — **Argentyna** . . . zł. 2.60
Tom V. — J. Sawicki — **Ameryka Środkowa** zł. 2.60
Tom VI. — Wanda Chomiczewska — **Maroko** zł. 2.10
Tom VII. — Czesław Jeliński — **Irak** zł. 2.40

P R A W A P R Z E K Ł A D U i P R Z E D R U K U Z A S T R Z E Ż O N E

Po informacje we wszelkich sprawach,
dotyczących stosunków handlowych
z I R A K I E M
zwracać się należy do:

Państwowego Instytutu Eksportowego
Warszawa — ul. Elekoralna 2 — (skrót teleg. „Eksportowy”)

SPIS RZECZY

	<i>Strona</i>
Wiadomości ogólne	5
Rolnictwo	28
Hodowla	40
Górnictwo	43
Przemysł i Rzemiosło	49
Komunikacja	55
Handel Zagraniczny	65
Handel Polski z Irakiem	88
Porozumienie Handlowe między Polską a Irakiem	98

WIADOMOŚCI OGÓLNE.

Pojęcie I r a k jest pochodzenia zupełnie świeżego i odnosi się do państwa, powstałego w XX. wieku, po wojnie światowej, w dorzeczu Eufratu i Tygrysu, którego część najważniejszą stanowi obszar, położony między tymi rzekami, noszący w starożytności nazwę Mezopotamii (greckie mezon — między i potamos — rzeka).

Mezopotamia, kraj o przebogatej przeszłości historycznej, już na trzy tysiące lat przed naszą erą posiadała wysoką kulturę, która wpłynęła decydująco na kształtowanie się cywilizacji całej ludzkości. W starożytności i w wiekach średnich Mezopotamia odgrywała również i wielką rolę polityczną. Dzięki centralnemu położeniu geograficznemu, na drogach łączących Indie, Iran i Arabię z Małą Azją i Europą, oraz dzięki wielkiemu bogactwu ziemi, stała się Mezopotamia ośrodkiem potężnych imperiów, (Babilonia, Assyria, państwa Medów, Persów i Partów), obejmujących kraje azjatyckie i afrykańskie. Na terytorium Mezopotamii powstały wspaniałe miasta jak Babilon, Ctesiphon i Bagdad, które były przez długie wieki synonimem bajecznego przepychu i monumentalnej architektury.

Historia ziem dzisiejszego Iraku jest podobna do historii wielu innych krajów wschodnich, w których okresy rozkwitu przeplatane były okresami upadku, a potęga polityczna ustępowała miejsca zależności kolonialnej.

Od 1534 r. do czasu wojny światowej Mezopotamia należała do Turcji, która gospodarką rabunkową doprowadziła kraj do ruiny. Stare urządzenia irygacyjne, którym ziemie w dorzeczu Eufratu i Tygrysu zawdzięczały swój dobrobyt, uległy z czasem zniszczeniu, pozbawione należytej konserwacji, o nowe

zaś inwestycje Turcja nie dbała. Bogaty niegdyś kraj stałby się z biegiem czasu pustynią, gdyby odkrycie nafty w okręgu mosulskim nie zwróciło na niego uwagi mocarstw europejskich, w pierwszym zaś rządzie Anglii, która poparła intensywnie ruch narodowy arabski, wrogo ustosunkowany do państwa otomańskiego i w czasie wojny światowej zmusiła Turków do wycofania się z Mezopotamii. Konferencja pokojowa w San Remo przyznała Anglii mandat nad Irakiem. Niezadowoleni z tego załatwienia Arabowie wywołali powstanie, które Anglicy coprawda stłumili, ale równocześnie, za cenę znacznych koncesyj gospodarczych, zgodzili się na stworzenie niezależnego królestwa Iraku.

Twórcą niepodległego Iraku był F a i s a l, syn króla Hedżasu Huseina, pochodzący z dynastii Chaszemitów. Zdecydowany nacjonalista arabski, jakkolwiek wychowany w Stambule, Faisal występował w parlamencie tureckim, już w latach przedwojennych, zdecydowanie przeciwko rządowi otomańskiemu. W 1916 r. wywołuje on, przy pomocy oddanych mu szeików, powstanie w Hedżasie; w 1917 r. zdobywa Akawę i staje się komendantem arabskiej armii, walczącej w Palestynie. Przy pomocy wojsk angielskich (gen. Allenby) zdobywa we wrześniu 1918 r. Damaszek. Po zawieszeniu broni wyjeżdża na konferencję pokojową do Paryża.

W 1920 r. wraca Faisal do Syrii, gdzie kongres narodowy wybrał go królem Syrii. Po kilku miesiącach jednakże, pod naciskiem francuskim, musiał on Syrię opuścić i udał się do Iraku, gdzie, przy poparciu Anglii, koronował się na króla nowopowstałego państwa. Faisal umarł w 1933 r. — następcą został jego syn, panujący obecnie król Gazi I.

Jakkolwiek Irak jest krajem słabo zaludnionym, ubogim, spóźnionym w rozwoju gospodarczym, dziś jak i w przeszłości, dzięki wyjątkowo dogodnej sytuacji gospodarczej, jest on przedmiotem żywego zainteresowania międzynarodowego. Tędy wiedzie droga z Europy do Indyj, tu styka się świat arabski z Turcją i Iranem. Zainteresowanie światowe Irakiem zwiększa istnienie w jego północnej części bogatych złóż ropy naftowej, których monopolowa eksploatacja stanowi niezwykle

czyły punkt w polityce Imperium Brytyjskiego na odcinku zachodnim Azji (nafta mosulska doprowadzana jest rurociągiem do morza śródziemnego w porcie Haify i stwarza bazę płynnego paliwa dla angielskiej floty śródziemnomorskiej).

POŁOŻENIE I GRANICE.

Irak położony jest między 30° i 37° szerokości północnej, a 38° i 48° 30' długości wschodniej.

Na północy graniczy Królestwo Iraku z Republiką Tureką, od wschodu z Iranem, od zachodu z Syrią, Transjordanią i Arabską Saudią, od południa z Królestwem Saudii, arabskim emiratem Kuwait oraz Zatoką Perską.

Długość granicy lądowej wynosi 3.630 km, granicy morskiej 90 km.

P ó ł n o c n a granica zaczyna się w miejscu, gdzie rzeka Khabur łączy się z Tygrysem — poprzez rzekę Khabur-Su i Al-Hazil-Su granica ciągnie się na wschód, następnie, przecinając rzekę Duży-Zab, zbliża się do granicy z Iranem na północ od miasta Ruwandiz.

W s c h o d n i a granica biegnie od ujścia Szatt - al - Arab do Zatoki Perskiej wzdłuż tej rzeki na północ aż do Kaus, stąd dalej równolegle do 48° południka, następnie wzdłuż równoleżnika 31°, poczym, w pobliżu Abu Madżida, skręca pod kątem prostym na północ. Tu ciągnie się koło bagien, mija duże jezioro bagniste Hor-al-Hawiza, góry Puszt-i-Kuh, dochodzi na odległość 10 km do miasta Mandali i stąd poprzez rejon górski i rzekę Mały Zab dochodzi do granicy tureckiej.

Z a c h o d n i a granica biegnie od prawego brzegu Tygrysu w kierunku południowym do Eufratu, koło miasta Al-Kaim skręca na południowy zachód i kreśli przez pustynię linię prostą aż do miejsca zetknięcia się granic Iraku, Syrii i Transjordanii.

P o ł u d n i o w a granica ciągnie się wzdłuż Saudii arabskiej, obchodzi strefę neutralną i emirat Kuwait, poczym biegnie brzegiem Zatoki Perskiej aż do ujścia Szatt-al-Arab.

Granica Iraku z Turcją została ustalona 15 grudnia 1925 r., z Syrią 29.XII.1920 r., z Saudią 5.V.192 r. z Iranem 1 paź-

dziennika 1925 r., natomiast granica z Transjordanią jest dotąd tylko tymczasowa. Granice Iraku były ustalane bez brania pod uwagę istotnych potrzeb tego kraju, a jedynie niemal i wyłącznie pod kątem interesów Wielkiej Brytanii, która wytknęła sobie następujące cele: 1) włączenie do Iraku okręgu mousulskiego ze względu na naftę i 2) stworzenie wokół Iraku trudnych do pokonania granic naturalnych. Królestwo Iraku otoczone jest też od wschodu i północy masywami góorskimi, od zachodnich sąsiadów oddzielone jest pustynią syryjską i arabską.

OROGRAFIA.

Irak jest niziną wznoszącą się stopniowo od Zatoki Perskiej na północ. Wydzielić można następujące strefy: 1) południowo-mezopotamska równina, 2) wzniesiona część mezopotamskiej równiny, 3) rejon górski na północy i północnym-wschodzie, 4) płaskowyż syryjsko-arabskiej pustyni na zachodzie i południowo-zachodzie.

P o ł u d n i o w o - m e z o p o t a m s k a r ó w n i n a, zwana inaczej Irakiem niskim, rozpościera się od Zatoki Perskiej wzdłuż Szatt-al-Arab'u i zamyka w swych granicach terytorium między Tygrysem i Eufratem do linii miast Feludża i Henekin. Olbrzymią przestrzeń zalegają błota, zarośnięte szuwarami.

Mezopotamska równina wznosi się stopniowo w kierunku północnym. W okolicach Basry Tygrys płynie na wysokości 2,5 m. n. p. m., w okolicach zaś Bagdadu na wysokości 40 m n. p. m.

P o c z ą w s z y o d B a g d a d u w kierunku północnym następuje stopniowe wznoszenie się irackiej równiny, która miarowo przechodzi w kraj górzysty.

Wzniesiona część równiny przedstawia się jako pustynia pokryta piaskiem, marglem i gipsem. We wzniesionej części irackiej równiny na północo-zachodzie wznosi się pasmo gór Sindżar (dług. 50 km, szer. 10 km), którego najwyższy szczyt sięga 1400 m.

G ó r z y s t y r e j o n zajmuje północne i północno-wschodnie kresy Iraku; przedstawia się on jako przejście z górskich masywów Tauru i Zagrosu, znajdujących się na terytorium Turcji i Iranu, do równiny irackiej.

Ten górski rejon dzieli się na trzy równoległe pasma:

1) północne — najwyższe góry: Bejkhir, Biała Góra, Zibar i Ser-Amadija.

2) środkowe — Paradost 2040 m wys., Rost ze szczytem Hissarrost 3690 m, Al-Kandil, Piman, Suleimani.

W suleimańskim węzle górskim przylegającym do Zagrosa, szczyt Pir-Omar-Gudun posiada wysokość 2960 m.

3) południowe — góry Aga-Tag i Himrin (Góra Stołowa) i jego przedłużenie Makhul.

P ł a s k o w y ż s y r y j s k o - a r a b s k i e j pustyni stanowi powierzchnię pozbawioną roślinności, kamienistą, lub piaszczystą; przecinany jest korytami rzek, wypełniającymi się wodą tylko w okresach deszczowych — obniża się tarasami w kierunku wschodnim.

BUDOWA GEOLOGICZNA.

Budowa geologiczna Iraku sięga początku okresu kambryjskiego, kiedy kraj ten stanowił część kontynentu, powstałego po cofnięciu się morza.

W okresie kredowym, Irak, zalany znowu morzem, wchodził w skład rozległego zapadliska. Bogate osady tego okresu występują na północy i w wyżej położonych miejscowościach na zachodzie. Ląd wynurzył się znowu w oligocenie, niedługo zaś, bo już w miocenie, został ponownie zalany morzem. Osady miocenne zajmują głównie obszary środkowe i północne i występują wypowoj na wschodzie kraju. W okresie pliocenim morze cofnęło się na południe, do wysokości Bagdadu. Na północy zaczęły się tworzyć pasma górskie pochodzenia przeważnie wulkanicznego (Dżebel Hamrin, Sindżar).

Obszar położony na południe od linii, łączącej Balad nad Eufratem i Hit, jest płaską depresyjną równiną, utworzoną z osadów aluwialnych przynoszonych przez rzeki, które biorąc

początek w górach, w okresach deszczowych zabierają ze sobą wiele materiału osadowego. Mimo dużego nagromadzenia aluwiiów, w północnej części krainy babilońskiej ukazują się często wapienie kredowe, eoceńskie i neogedskie gipsy i bazalty.

Wskutek ciągle trwającej akumulacji osadów rzek Tygrysu i Eufratu, delta Szatt-al-Arabu wciska się na 50 m w głąb Zatoki Perskiej.

HYDROGRAFIA.

Życie Iraku jest prawie całkowicie uzależnione od rzek, bez których Irak byłby jałową pustynią. Największymi rzekami, które odgrywają dominującą rolę w nawodnieniu gleby, są Tygrys i Eufrat. Odgrywają one analogiczną rolę w życiu gospodarczym Iraku, jak Nil w życiu gospodarczym Egiptu. Tygrys i Eufrat dają życie tej krainie. Dorzecza tych rzek zajmują około 1.000.000 km²; Tygrys posiada długość 1850 km, Eufrat długość 2350 km.

T y g r y s. (staroperskie Tigra — strzała, arabski Didzla) bierze początek na południowej krawędzi armeńskiego Tauru (Turcja) z połączenia się trzech ramion źródłowych: właściwego Tygrysu, Botauczaju i Bitlisczaju, na wysokości 1070 m.

Tygrys płynie w kierunku południowo-wschodnim, mija miasta Diarbeki, Mosul, Bagdad i pod Kurna łączy się z Eufratem.

Dopływy Tygrysu: Batman-Su (Turcja), na terytorium Iraku: Khabur-Su, Duhuk, Al-Mur, Al-Malah, Khozar, Duży Zab (650 km) z dopływem Khazir, Mały Zab (520 km), Szatt-al-Āthaim, Diala (150 km), Al-Gharaf, Chankula, Nahr-Maszara.

E u f r a t (perskie Ufratu, hebr. Frat, arabskie El-Fara), jest największą rzeką Przedniej Azji. Dorzecze wynosi 673,000 km². Eufrat płynie przez trzy kraje: Turcję, Syrię i Irak. Bierze on początek w górach Armenii z połączenia się dwóch rzek źródłowych: Kara-Su (zach. Eufrat) i Murad-Su (wsch. Eufrat), położonych na wysokości około 2570 m n. p. m. Pierwsza wypływa 36 km na północ od Erzerumu, druga niedaleko mia-

sta Bejazyd. Te dwie rzeczki spotykają się pod Keban-Maden. Po przyjęciu wód Tochna-Su Eufrat przełamuje się wspaniałą kotliną głęboką 600 — 1000 m przez góry Taurus; przechodząc granicę syryjsko-turecką zmienia kierunek na południe. Niedaleko od Abu-Kemal Eufrat łączy się z Nahr-al-Khabur (245 km). Koło Telek zbliża się do źródeł Tygrysu. Na wysokości 580 m wychodzi z gór i płynie następnie u ich podnóża na południowy wschód. Od Rum-Kale, gdzie Eufrat jest tylko o 155 km oddalony jest od Morza Śródziemnego, zwraca się zdecydowanie na południe, później ku wschodowi i południowo-wschodowi. Za Hit wkracza rzeka na równinę i zbliża się na odległość 35 km do Tygrysu pod Bagdadem, później znowu się oddala. W odległości 8 km na południe od Musseib rozdziela się na Szatt-al-Hindija i Szatt-al-Hilla, w dalszym biegu odnogi te znów się łączą. Pod Kurna Eufrat zlewa się z Tygrysem.

Najsilniejsza akumulacja materiału niesionego przez Eufrat i Tygrys odbywa się w czasie ich wylewów. Przy najwyższym stanie wód ilość wody rozlewanej przez te rzeki nie jest jednakowa. Przeciętna ilość przypadająca na Tygrys wynosi około 7000 m³, dla Eufratu 4000 m³. Tłumaczy się to tym, że Tygrys, związany bardziej dopływami z pasmami gór Kurdystanu i Zagros, jest intensywniej zasilany zarówno wodą jak i materiałem erozyjnym, Eufrat zaś jest osłabiony długim biegiem przez kraj pustylny. Mimo to jednak i Eufrat toczy duże masy aluwialne, które wraz z materiałem naniesionym przez Tygrys budują olbrzymią deltę. W styczniu, gdy poziom wód zaczyna wzrastać, jeden metr sześcienny wody Tygrysu zawiera 3 kg mułu i przeszło 400 gr piasku, w maju, przy największym poziomie wód, zawiera 6,5 kg mułu i przeszło 1 kg piasku.

Eufrat płynie stosunkowo wolno, — w dolnym swym biegu opasuje niezliczoną ilość meandrów, gubiąc się w bagnach i trzęsawiskach, przyczym traci szerokość. Z 250 m szerokości pod Musseib, zachowuje tylko 50 m pod Suk-esz-Such przy dwóch metrach głębokości. Również Tygrys w dolnym swym biegu zmniejsza szerokość i głębokość, przebiegając przez liczne bagna; pod Bagdadem szerokość jego wynosi 380 m, pod Amarą 200 m, pod Kil-Saleh zaledwie 50 m.

Inną właściwością rzek irackich jest częsta zmiana koryta. Niegdyś główne koryto Tygrysu w dolnym biegu szło przez kanał Szatt-al-Haż, Eufrat zaś dawniej wpadał bezpośrednio do Zatoki Perskiej nie łącząc się z Tygrysem. W końcu XIX w. Eufrat zmienił swoje koryto w pobliżu miasta Musseib i skierował główne masy swoich wód do kanału Hindija. Taka zmiana koryta zagrażała ruiną całemu nadbrzeżu, rozciągającemu się wzdłuż starego koryta. Dzięki wybudowaniu przez rząd turecki tamy przy mieście Musseib, udało się częściowo wtłoczyć Eufrat w stare koryto. W chwili obecnej Eufrat od Musseib do Samarry spływa dwoma korytami.

Szatt-al-Arab powstaje z połączenia się Tygrysu i Eufratu; długość Szatt - al - Arabu wynosi 185 km, szerokość dochodzi w niektórych miejscach 1000 m, średnia głębokość wynosi 11 — 15 m. Szatt-al-Arab jest rzeką żeglowną; duże statki mogą przy wysokim przypływie przepływać przez tamę niedaleko Fao. Szatt-al-Arab wpływa do Zatoki Perskiej licznie rozgałęziającą się deltą.

J e z i o r a i b a g n a. Część południowa Iraku obfituje w liczne małe jeziora i bagna, które powstają wskutek niskich brzegów rzek w tym rejonie, powolnego prądu rzecznego, oraz dużej ilości materiału osadowego, niesionego przez rzeki. Cała przestrzeń od miasta Suk-esz-Szijek do Basry stanowi jedno wielkie jezioro błotne. Takie również błota spotyka się w środkowym biegu Eufratu i w okolicach Kut-al-Amary nad Tygrysem. „Wielkie błota” okolic Basry wytworzyły się w V w., kiedy olbrzymie masy wód przerwały zniszczone tamy, zatapiając olbrzymią przestrzeń uprawnej ziemi. Po uporczywej walce udało się Persom zażegnać skutki tej powodzi. Niestety nowa powódź w 621 r. znowu doszczętnie zniszczyła świeżo wybudowane tamy.

GŁÓWNE JEZIORA.

1. Al - Hammar - pow. 5200 km². Niektórzy uczeni uważają to jezioro za pozostałość dawnego morza, które znajdowało się w południowym Iraku w okresie plioceńskim. Przez środek tego jeziora przepływa Eufrat, zasilając swój zbiornik.

2. Al - Habanija - pow. 140 km². Leży na prawym brzegu Eufratu między Ramadi a Feludżą. Jezioro to o brzegach piaszczystych, nieurodzajnych, jest połączone z Eufratem od strony wschodniej przez kanał, który podczas wylewu doprowadza do jeziora wodę.

3. Bahr - al - Nedżef na zachód od Nedżefu.

4. Hor - al - Huwaiza na wschód od Amary.

5. Hor Sannija — między Tygrysem i Eufratem na północ od Kurny.

6. Hor Dalmai — na wschód od Diwanija.

7. Hor Abu Debi — między Kerbela i Szifata.

Ze względów ekonomicznych i zdrowotnych, jest przeprowadzana na terenie południowego Iraku akcja osuszania błot, obszar bowiem dolnego biegu Tygrysu i Eufratu jest w wysokim stopniu malaryczny.

Z a t o k a P e r s k a jest przedłużeniem depresyjnej doliny delty Eufratu i Tygrysu. Głębokość zatoki nie przekracza 100 m. za wyjątkiem cieśniny Ormus. Średnia głębokość wynosi 25 m. jest więc mniejsza niż Bałtyku.

Słoność wody jest różna, zależnie od pory roku. Największa jest w zimie, najmniejsza w maju i czerwcu wskutek napływu wód Szatt - al - Arabu. Na szerokości Maskat zasolenie wynosi 36 promil, przy Lindze 39 — 40 pm. i 41 przy Buszir.

Przy stale wysokiej temperaturze prawie zamknięta, płytka zatoka, podlega silnemu parowaniu, co jest przyczyną niezdrowego klimatu. Wschodnie i południowe wybrzeża zatoki o wodzie przejrzystej i cieplej, nieprzekraczającej 10 m. głębokości, obfitują w piaszczyste ławice i bogate rafy koralowe. Warunki te umożliwiają hodowlę perłopłazów.

Na całej przestrzeni zatoki jest rozwinięte rybołówstwo, u wybrzeży zaś, głównie w okolicach wyspy Bahrija, poławiają perłopłazy.

K L I M A T.

Klimat Iraku jest podtropikalny, kontynentalny.

Charakteryzuje go, krótka pora deszczowa i długotrwały okres upałów i suszy. Wyróżnia się dwie strefy klimatyczne.

Pierwsza to obszar górzysty — północny o większej ilości opadów, druga — strefa równin; cechują ją duże wahania temperatury i mała wilgotność powietrza. Wyjątek w tej strefie stanowi część najbardziej wysunięta na południe, gdzie, poza upałami, kraj odznacza się dużym stopniem wilgotności.

Dane klimatyczne dla miejscowości reprezentujących wymienione strefy:

Miejscowość	średn. temp. stycznia	średn. temp. sierpnia	średn. temp. roczna
Mosul	4,8° C.	34,3° C.	19,6° C.
Bagdad	9,3° C.	33,4° C.	21,8° C.
Basra	10,7° C.	34,1° C.	23,8° C.

Od kwietnia do listopada suma opadów w Mosulu — 21 mm.

Od kwietnia do listopada suma opadów w Bagdadzie — 8 mm.

Od maja do października suma opadów w Basra — 15 mm.

Maximum temperatury nie jest notowane na południu, lecz na północy kraju. Tłumaczy się to tym, że temperatura okolic Basry jest łagodzona wpływami bliskiej Zatoki Perskiej. Klimat jednak tego okręgu jest bardzo niezdrowy. Składa się na to upał połączony z wysokim stopniem wilgotności powietrza, przesyconego wyziewami błot. W okolicach Basry, w ciągu 8 miesięcy w roku, temperatura kształtuje się powyżej 40° C. W porze zimowej temperatura opada do 16° C., nocami do +4° C. Panuje tu nagminnie malaria. Parowanie w strefie nizin (na północ od Basry) jest znacznie większe, niż opady i całość strefy byłaby pustynną, gdyby nie nawodnienie rzeczne.

Okolice Bagdadu posiadają klimat wybitnie kontynentalny. W lecie upały dochodzą do 50° C. i wyżej, w zimie tempe-

ratura spada do 16° C. w dzień, do 3° w nocy. Okręg Mosulu posiada klimat najzdrowszy. W najzimniejszym miesiącu, w styczniu, minimalna temperatura wynosi do —15° C., maksymalna w lipcu +48° C. W północnych częściach Iraku klimat jest górski, o chłodnej porze letniej i łagodnej zimie. Powietrze jest czyste i suche. Pokrywa śnieżna w zimie sięga nieraz 4 m.

Lato w Iraku zaczyna się około 15. kwietnia i kończy się z początkiem listopada. Od połowy kwietnia temperatura podnosi się mniej więcej do 32° C. i w czasie całego okresu letniego nie spada poniżej tej cyfry. Najbardziej gorącymi miesiącami letnimi są lipiec i sierpień. Podczas gorącego dnia temperatura wynosi o g. 5 rano około 26° C., o godz. 3 p. p. około 48° C.

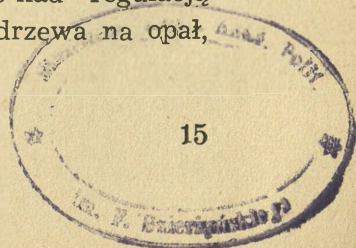
Dzięki małej wilgotności powietrza (5 — 25%) w tym okresie, ta wysoka temperatura jest w Bagdadzie w okresie letnim znośną i dla Europejczyków.

W porze letniej, zazwyczaj z końcem czerwca, następuje okres dwutygodniowy, w którym kraj jest nawiedzany przez burze piaskowe. W czasie trwania takiej burzy w sierpniu roku 1937 w Bagdadzie, notowano o godz. 2 w nocy 42° C.

FAUNA i FLORA.

Roślinność górzystego rejonu północnego jest bardzo uboga. Znaczne przestrzenie wapienne i kamieniste zbocza górskie porasta dość karłowaty krzew kolczasty. Te biedne i dzikie góry są kontrastem obszarów wilgotnych i żyznych. Jedyne bogactwo tej części kraju stanowią dęby. Większa ich ilość występuje w górach Sindżar.

Na południe od strefy górzystej ciągną się rozległe stepy, porośnięte trawą, krzewem kaprowym i piołunem. Drzewa występują tylko wzdłuż rzek. Są to tamaryszki, topole i wierzby. Drzewostan ten jest jednak bardzo ubogi. Do wyniszczenia jego, w dużym stopniu, przyczyniły się prace nad regulacją rzek, w czasie których wyrąbывano masowo drzewa na opał, budowę statków, tratw, itd.

Posuwając się na zachód i południowo - zachód, step przechodzi w pustynię, w której oazach rosną akacje i drzewa tamaryszkowe.

Pozostała część kraju posiada bogatą florę podtropikalną, wśród której króluje palma daktylowa.

W następstwie wyniszczenia lasów, Irak stracił wiele przedstawicieli fauny Bliskiego Wschodu. Bezgrzywny lew, który był postrachem mieszkańców nad Tygrysem, już od przeszło 50 lat wyginął. Znikł również dziki osioł, który dawniej spotykany był w całych tabunach. Przeniosły się też w głąb pustyni arabskiej strusie. Obecnie faunę Iraku reprezentują: gazy, antylopa, hiena, szakal, lis, wilk w górach Kurdystanu, dzik, bóbr, żółw i lampart w górach na pograniczu iracko - irańskim.

W gajach palmowych żyje zwierzątko zwane przez tubylców szczurem palmowym. Jest ono podobne do dużego szczura i posiada długi puszysty ogon. Bardzo szybko oswaja się, wobec czego mieszkańcy chętnie trzymają je w domach, ponieważ tępi ono żmije, myszy i t. p.

Z ptactwa należy wymienić: flamingi, pelikany, dzikie gęsi i kaczki, kuropatwy, sokoły, jastrzębie, bociany, czaple i inne ptactwo błotne.

Z gadów: różne jaszczurki, żmije wodne i lądowe.

Z olbrzymiej ilości owadów spotykanych w Iraku najliczniejsze są: komary, moskity, pszczoły, osy i różne szczypawki, oraz skorpion. Najniebezpieczniejszy jest gatunek skorpiona pasiastego t. zw. „dżerara“, którego ukąszenie bywa często śmiertelne.

Rzeki odznaczają się dużym bogactwem ryb. Nierzadko gościem rzek Iraku są rekiny, które dopływają nieraz do wysokości Bagdadu.

PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY.

Przed panowaniem tureckim kraj rozpadał się na emiraty i sułtanaty. W czasie rządów tureckich Mezopotamia była podzielona na trzy wilajety: bagdadzki, mosulski i basryjski, któ-

re rozpadały się na: mutasarifije, ikazy i nahije. Nedż z Hedżasem wchodziły w skład wilajetu basryjskiego.

Obecnie Królestwo Iraku o powierzchni 453,500 km² pod względem administracyjnym dzieli się na 14 liw, na czele których stoją „mutasarifowie“. Liwy dzielą się na „kazy“ kierowane przez „kajmakamów“.

Mniejszych jednostkami są „nahije“ (gminy) podlegające „mudirom“. Każda „nahija“ składa się z kilku wiosek, w której władzę sprawuje „muchtar“. W skład 14 „liw“ wchodzi 45 „kaz“ i 124 „nahij“.

Liwa	Ilość kaz.	Ilość nahij.	Obszar km ² .
Amara	2	6	30.000
Arbil	4	11	17.900
Bagdad	3	9	20.200
Basra	2	7	11.600
Diala	3	8	15.500
Diwanija	4	11	71.000
Dulaim	2	4	124.500
Hilla	3	9	8.500
Kerbela	1	3	31.900
Kirkuk	3	12	20.600
Kut	3	5	17.500
Mosul	9	23	43.800
Muntafik	3	6	38.300
Suleimanije	3	11	11.900

LUDNOŚĆ.

Irak, państwo o powierzchni większej niż pół Turcji, i dwa i pół raza większe od obszaru Syrii, jest krajem o słabym zaludnieniu.

Według spisu ludności z 1937 roku, który był w większej swej części oparty na przybliżonym szacowaniu ilości mieszkańców w poszczególnych okręgach, liczba ludności kraju wynosi ponad 4,000,000, co daje średnią gęstość zaludnienia 8,8 mieszkańców na km².

Ilość mieszkańców w poszczególnych
liwach i średnie zaludnienie.

Liwa	Ilość mieszk.	Gęstość zaludn. na 1 km ²
Amara	250.000	12,3
Arbil	168.912	9,4
Bagdad	750.800	32,2
Basra	283.838	24,4
Diala	118.328	7,6
Diwanija	268.500	3,7
Dulaim	40 000	0,3
Hilla	200.222	23,7
Kerbela	120.000	3,7
Kirkuk	180.000	8,7
Kut	225.000	12,8
Mosul	235.177	5,3
Mutafik	208.000	5,4
Suleimanija	130.613	10,9

Ilość mieszkańców większych miast.

Bagdad	290.000
Basra	110.000
Mosul	80.000
Kut-al-Amara . .	30.000
Kirkuk	20.000
Kerbela, Nedżef, Kuffa, Diwanija po	10.000

CHARAKTERYSTYKA LUDNOŚCI W-G NARODOWOŚCI I WYZNAŃ.

Ludność Iraku pod względem narodowościowym i wyznaniowym nie jest jednolita. W skład niej wchodzi:

Arabowie	79,—%
Kurdowie	14,—%
Irańczycy	2,75%
Żydzi	2,—%
Turcy	1,25%
Ormianie	} 1 %
Assyryjczycy . .	
Syryjczycy . . .	
Chaldejczycy . .	
Hindusi i Europ.	

A r a b o w i e. Nasilenie ludności arabskiej nie jest równomierne. Największy ich procent występuje na południu od Bagdadu (90 — 95%). Na północ od Mosulu i Arbilu Arabowie stanowią mniejszość. Przeważająca część ludności arabskiej to fellahowie — rolnicy, lub nomadowie, prowadzący koczowniczy i półkoczowniczy tryb życia. Podział plemienny zachowuje ustrój rodowo - patriarchalny, który nawet osiadła część ludności arabskiej stosunkowo niedawno porzuciła.

Początek imigracji plemion arabskich sięga VI w. Najstarszymi plemionami przybyłymi do Iraku są: Kada, Tanuk, Ajad i Rabiaa. Poza tymi przybyły plemiona Bakr i Taghleb, które początkowo zajęły obszary na zachód od Eufratu, lecz z czasem przesunęły się na wschód.

Irak liczy obecnie około 50 plemion, włączając w to i szczepy kurdyjskie. Najliczniejsze z nich są plemiona Szumarów i Auczów, których koczowiska leżą przeważnie w zachodniej części kraju. W odróżnieniu od nich, plemiona Muntefik, wielka federacja szeregu plemion w południowej części kraju między Tygrysem i Eufratem, przeszły w większości do osiadłego trybu życia.

Na północ od osiedli tych plemion, po obu stronach Tygrysu aż do granicy irańskiej, osiedliło się plemię Beni Lam. W okręgu Amary zamieszkuje plemię Abu - Muhamed. Niektóre z tych plemion stanowią część wielkich plemion, koczujących nadal w środkowej Arabii.

Osiadłe plemiona często zachowują rysy bytu koczowniczego, gdyż wskutek powodzi lub zmian koryt rzek zmuszone są przechodzić z miejsca na miejsce. Wędrówki te następowały często pod naciskiem innych plemion, przychodzących z pustyni arabskiej i zabierających pastwiska plemionom wcześniej osiadłym w Iraku.

Podstawowym zajęciem ludności koczującej jest hodowla. W rejonie błot zamieszkują t. zw. „błotni Arabowie“ zajmujący się hodowlą ryżu i bawołów. Stoją oni na bardzo niskim stopniu kultury. Niektóre drobne plemiona, mieszkające wzdłuż Tygrysu i Eufratu, zajmują się przewożeniem ładunków łodziami.

Ludność Iraku pod względem wyznaniowym reprezentuje następujące religie: islam, chrześcijaństwo i judaizm.

Mieszkańcy Iraku — muzułmanie w 94%, dzielą się na dwie szkoły religijne: Sunnitów, do których należy drobna część Arabów, następnie Kurdowie, Turcy i nieco Afgańczyków, oraz Szytów do których należy większa część Arabów, i Iranczycy. Podstawowa różnica między sunnitami a szyitami jest ta, iż szyici uznają prawnymi kalifami osoby, pochodzące w prostej linii od proroka.

Do chwili obecnej twierdzą szyizmu jest Irak, stąd też pochodzi ścisła więź, łącząca religijne kierownictwo irackich szyitów z Iranem i obecność irańskich kolonii w wielkich szyickich ośrodkach Iraku jak: Kerbela, Kazum, Nedżef. Miasta te stanowią cel pielgrzymek całego świata szyickiego gdyż posiadają szczątki pierwszych wodzów szyizmu.

Ludność większych miast składa się w większości z sunnitów. Wielu z nich zajmuje dziś wysokie stanowiska kierownicze w państwie (król jest sunnitą).

Pod panowaniem tureckim Arabowie sunnici byli otaczani specjalną opieką, szyitów zaś prześladowano. Turecka polityka rolna sprzyjała powstawaniu wielkich majątków ziemskich, których właścicielami byli Arabowie sunnici. Wzajemny antagonizm szyicko - sunnicki powstawał na tle religijnym i różnic klasowych; obecnie zanika on coraz bardziej.

K u r d o w i e. Drugą, po Arabach, narodowością zamieszkującą zwarcie całą północną i część północną - wschodnią terytorium Iraku są Kurdowie, stanowiący część czteromilionowego narodu kurdyjskiego zamieszkującego również wschodnią część Turcji, zachodnią część Iranu i północno-wschodnią Syrię.

Mówią oni językiem zbliżonym do perskiego. Większość Kurdów irackich prowadzi osiadły tryb życia, tracąc podział plemienny. Trudnią się oni rolnictwem, sadownictwem i hodowlą bydła.

W miastach: Arbil, Suleimanie i Kirkuk handel i rzemiosło prawie całkowicie pozostaje w rękach Kurdów. Dzięki nie-

przeciętnej zdolności i pracowitości, część Kurdów zamieszkających w Iraku, zdołała osiągnąć wysokie stanowiska, większość jednak zatrudniona jest przy ciężkich pracach fizycznych.

Okolo 15 tysięcy Kurdów irańskich przybywa corocznie do większych miast Iraku w poszukiwaniu pracy fizycznej. Należy nadmienić iż Kurdowie iraccy nie są krępowani żadnymi ograniczeniami praw mniejszości, posiadają całkowitą wolność i są w lepszej o wiele sytuacji, niż ich współziomkowie w Iranie czy Turcji.

J e z y d z i. Ciekawą grupą, zamieszkującą na północ-wschodzie od Mosulu, w okręgu syndżarskim, są Jezydzi. Przybyli oni do Iraku prawdopodobnie razem z Kurdami z północy, następnie oddzielili się zamieszkując góry i w ten sposób zdolni byli zachować swoją starą religię. Kurdowie są sunnitami, Jezydzi zaś stanowią odrębną sektę religijną dualistyczną. Religia Jezydów jest mieszaniną islamu, chrześcijaństwa, judaizmu, oraz wierzeń starożytno - irańskich.

S a b e j c z y c y. Na południu Iraku zamieszkują Sabejczycy, którzy przedstawiają starą religijną sektę. Za twórcę swej religii uważają św. Jana Chrzciciela zwanego „Jahija“ albo „Johanna“. Uważają oni, że miejscem jego pochodzenia był Harram — północny Irak. Dawni przodkowie dzisiejszych Sabejczyków żyli głównie w górach Puszt - i - Kuh i w Mandali, niedaleko granicy iracko - irańskiej. Z czasem przesunęli się na południe Iraku i Iranu osiedlając się nad rzekami. Większymi ich skupiskami są liwy: Amara, Muntafik i Basra, oraz Muhamra, Ahwar i Disful. Domy swoje budują zwykle nad samymi brzegami rzek, aby móc, według przykazań ich religii, kąpać się kilka razy dziennie. Sabejczycy mówią językiem arabskim. Poza tym mają język religijny „mandaik“, który jest językiem semickim, starosyryjskim z pierwiastkami języków irańskiego i arabskiego.

Sabejczycy trudnią się przeważnie złotnictwem, kowalstwem i ciesielstwem. W złotnictwie wykazują duże zdolności artystyczne. Dzielią się na kilka plemion, na czele których stoją szejkowie.

Ż y d z i. W Iraku jest około 120 tys. żydów, z których $\frac{2}{3}$ mieszka w Bagdadzie, pozostała część jest rozrzucona po innych miastach. W większych grupach żyją w Basra i Mosulu. Znaczna ilość żydów żyje w górach Kurdystanu, gdzie trudnią się przeważnie rolnictwem.

Żydzi iraccy przyjęli język i szereg zwyczajów arabskich. Język hebrajski, którego przeważnie nie znają, jest używany tylko w liturgii. Żydzi iraccy żyli się ostatecznie z Arabami, nie utrzymując żadnego kontaktu z ruchem syjonistycznym, a do koncepcji państwa żydowskiego w Palestynie odnoszą się z niechęcią.

W pobliżu Mosulu zamieszkuje około 8 tys. żydów, którzy przybyli do Iraku w V w. przed Chr. i do dnia dzisiejszego zachowali w mowie język aramejski.

Żydzi iraccy trudnią się w 85% handlem.

S y r y j c z y c y. Liczba Syryjczyków katolickich w Iraku wynosi około 15 tys., z czego 10 tys. żyje na północy, reszta rozrzucona jest w środkowej i południowej części kraju. Największe zgrupowanie jest w Mosulu.

Syryjczycy są potomkami wielkiej grupy semickiej, zamieszkałej w Iraku i jego sąsiednich krajach od najdawniejszych czasów. Chrześcijaństwo przyjęli w pierwszym wieku i już w tym czasie posiadali wysoką kulturę, którą zdołali utrzymać przez wiele wieków. Dziś są rozproszeni po całym Iraku, Turcji, Syrii, Palestynie i Egipcie. Wśród Syryjczyków spotyka się wielu doktorów, inżynierów, nauczycieli, aptekarzy i przemysłowców.

O r m i a n i e. Następną grupą chrześcijańską są Ormianie których ilość wynosi około 12 tys. Są to przeważnie emigranci z czasów wojny światowej z nad jeziora Wan w Turcji, Kaukazu i Iranu. Życie ormiańskie koncentruje się głównie w większych miastach, gdzie zajmują się przeważnie handlem i rzemiosłem.

C h a l d e j c z y c y, którzy są nieliczną grupą (około 4 tys.) są rozproszeni po całym Iraku. Zajmują się przeważnie hotelarstwem i prowadzeniem restauracyj. Językowo zasymilo-

wali się z Arabami, zatrzymali jedynie w liturgii swój dawny język. W chrześcijańskich swych obrządkach przyjęli szereg zewnętrznych form muzułmańskich.

A s s y r y j c z y c y. Ciekawą grupę narodowościową przedstawiają Assyryjczycy — potomkowie starożytnych mieszkańców Assyrii. Naród ten liczący około 10 tys. pomimo odwiecznych prześladowań ze strony świata muzułmańskiego, zdołał zachować swą odrębność językową, religijną i zwyczajową. Poza niewielką grupą zajmującą się rolnictwem, w północnej części Iraku, pozostała część stanowi inteligencja. Anglicy, wykorzystując antagonizm Assyryjczyków z pozostałą częścią ludności kraju, pozyskali ich jako żołnierzy i pracowników w swych bazach wojskowych w Iraku.

E u r o p e j c z y c y. Najliczniejszą kolonię europejską w Iraku stanowią Anglicy. Większość z nich pozostaje na służbie angielskich sił zbrojnych stacjonowanych w Iraku. Poza tym zatrudnieni są w angielskich firmach, kompaniach naftowych, lub zajmują stanowiska w instytucjach państwowych czy samorządowych. Najsilniej zgrupowani są w Sine-Diban (koło jeziora Habanije) gdzie znajdują się angielska baza wojskowa, następnie na terenach naftowych, dalej w Bagdadzie i Basra. Liczba Anglików, wyłączając żołnierzy, nie przekracza 5 tys. Poza Anglikami należy wymienić Niemców, Węgrów, Francuzów, Włochów i Szwajcarów. Kolonie te są jednak nieliczne (od 80 — 200 osób). Jeśli chodzi o kolonię polską to jest ona mała — reprezentuje ją zaledwie 13 osób (w tym 7 Żydów).

M I A S T A.

W Iraku, kraju wybitnie rolniczym, o słabym zaludnieniu i słabo rozwiniętym handlu i przemyśle, miast z natury rzeczy jest mało. Zaledwie pięć liczy ponad 20 tys. mieszkańców, a największe — stolica Bagdad około 300 tys. Miasta te są ośrodkami przemysłu i handlu, oraz siedzibami urzędów. Wiele miast mniejszych utrzymuje się, między innymi, dzięki istnieniu zabytków historycznych, odwiedzanych przez turystów, oraz dzięki świątyniom i grobowcom, do których ciągną rzesze pielgrzymów.

B a g d a d, obecna stolica królestwa Iraku (około 300 tys. mieszkańców), leżący na lewym brzegu Tygrysu, został założony przez kalifa Mansura w 762 r. na wzór warowni rzymskiej z czterema bramami. Z biegiem lat miasto szybko rozwijało się. Okres największej świetności Bagdadu przypada na czasy kalifatu Abasydów. Był on wówczas jednym z największych ośrodków handlu i nauki na Bliskim Wschodzie. Według dawnych kronik, Bagdad w czasie największego rozwoju, liczył około 2 miliony mieszkańców. Z upadkiem kalifatu (1258 r.) przysiało znaczenie i świetność miasta. Liczne najazdy i łupieże przyczyniały się do stopniowego obumierania Bagdadu. Dopiero od czasu powstania niepodległego państwa, Iraku, jako stolica, zaczyna Bagdad podnosić się z upadku. Obecnie odgrywa rolę głównego ośrodka życia handlowego, politycznego i kulturalnego.

Do najwspanialszych zabytków miasta należą przede wszystkim liczne meczety o błękitnawych mozaikowych minaretach i kopułach. Z główniejszych meczetów należy wymienić: Al-Wazir, Kazumije (złote kopuły), Maarufa, Mirdżam, Al Galanu.

M o s u l, położony jest nad Tygrysem w odległości 450 km od Bagdadu. Do czasów okupacji angielskiej odgrywał jako twierdza rolę punktu strategicznego, dziś stanowi centralę eksploatacyjną ropy naftowej, która tak bogato występuje w tym okręgu.

Handel nie stanowi poważnej pozycji w życiu tego miasta. Przyczyną tego jest brak dogodnych połączeń komunikacyjnych. Z zabytków najciekawsze są: najstarszy meczet Dżamia-al-Kabir 200 stóp wysoki, oraz grobowiec św. Jana Chrzciciela. Mosul liczy dziś około 80,000 mieszkańców.

K i r k u k, położony na północ od Bagdadu o przeszło 300 km, jest starożytnym miastem dawnej Mezopotamii.

Rzeka Kadlai-Czaj, która płynie przez miasto, dzieli je na dwie części. Jedna z nich to stary Kirkuk położony na dość wysokim wzgórzu, druga stanowi dzielnicę nową, w której skupia się życie handlowe. Obecnie Kirkuk liczy przeszło 20,000 mieszkańców.

A r b i l położony na północo-wschód od Kirkuku, jest jedynym miastem starożytnej Mezopotamii, które dotychczas zachowało swoją historyczną nazwę (Arbil-ozn, czterech bogów). Pod wzgórzem, na którym leży miasto, znajduje się słynna świątynia Isztor.

Arbil liczący około 10 tys. mieszkańców jest głównym miastem Kurdystanu irackiego.

S a m a r r a (130 km na północ od Bagdadu) została założona 2500 lat przed Chr. W 836 r. kalif Bagdadu Mutarsim obrał Samarrę za stolicę, którą była przez 50 lat.

Okres ten był dla miasta czasem świetności i stałego rozwoju. Od chwili przeniesienia stolicy z powrotem do Bagdadu, zaczęła się zaznaczać stopniowy upadek Samarry, który ostatecznie doprowadził do całkowitej prawie ruiny. Ruiny Samarry ciągną się na przestrzeni 33 km na lewym brzegu Tygrysu. Z zabytków należy wymienić ruiny wielkiego meczetu, zajmującego powierzchnię 46800 m², z minaretem Maluije z 850 roku, dwa zamki kalifów, oraz liczne grobowce.

N e d ż e f skupia corocznie tysiące pątników przybywających nie tylko z Iraku ale i z sąsiednich krajów. Celem pielgrzymek jest grobowiec kalifa Ałego, który jest tam pochowany. Ludność tego miasta przeważnie jest szyicką. Poza meczetem, z ciekawych zabytków miasta wymienić należy pałac-fortecę Uchaidir zbudowany w VII w.

W Nedżefie przyjęło się od Persów budowanie domów z piwnicami t. zw. „sardap”, w których mieszkańcy miasta znajdują schronienie podczas upałów.

K e r b e l a. Drugim miastem czczonym przez szyitów jest Kerbela, położona na południowo-zachodzie od Bagdadu. Kerbela zawdzięczając pielgrzymkom szyitów udającym się do grobu Husseina, który znajduje się w tym mieście, jest ważnym dość punktem handlowym. Stałych mieszkańców liczy Kerbela około 15,000 osób.

H i l l a znajduje się około 10 km na południe od ruin Babilonu. Miasto to jest zbudowane z cegieł pochodzących z ruin Babilonu. Niedalego od Hilli znajdują się ruiny Bir Nimrud,

które niesłusznie identyfikują z wieżą Babel. Jest to piramida ze schodkami zbudowana przez Nabuchodonozora. Niedaleko na północo-wschód wznosi się ruina świątyni Izdydy.

B a b i l o n — odległy około 100 km na północ od Bagdadu — dziś już tylko ruiny olbrzymiego miasta, dawnej stolicy Babilonii. Zniszczenie miasta przypada na rok 689 przed Chr.

Część miasta zbudowana przez Hamurabiego, nie zachowała się. W południowej stronie ruin, znajduje się pałac Nabuchodonozora częściowo już odkopany. Wśród tych wykopalisk na uwagę zasługuje sala tronowa o wymiarach 18×52 m. W północnej części znajduje się drugi pałac Nabuchodonozora ze sławnymi płaskorzeźbami, wyobrażającymi święte zwierzęta — lwa, byka i smoka.

Wzgórze Amrau-Ibn-Ali kryje w sobie główne sanktuarium Babilończyków — świątynię Esagila, do której należy również „wieża Babel”. Według dzisiejszych rekonstrukcyj Babilon zbudowany był w kształcie kwadratu otoczonego fosami i wysokim murem, który posiadał 100 bram z brązu. Wewnątrz miasta znajdowało się kilka fortec, również otoczonych murem.

U r. Ruiny starożytnego miasta Babilonii — Ur znajdują się około 40 km na zachód od miasta Nasyryja (nad Tygrysem w południowym Iraku). Ur był w 3 tysiącleciu przed Chr. trzykrotnie stolicą dynastji, panujących w Sumerze. Według biblii Ur był miastem urodzenia Abrahama. Ruiny Uru poraz pierwszy zostały dokładniej zbadane i określone w 1854 r. Od 1919 r. poczyniono szereg ciekawych prac wykopaliskowych; odsłonięto trzechpiętrową szeroką wieżę świątyni, kilka mniejszych świątyń i grobowce, przyczem znaleziono liczne napisy klinowe.

N i n i w a: są to ruiny ostatniej stolicy Assyrii, położone na wschodnim brzegu Tygrysu na przeciwko Mosulu. Jako ośrodek kultu bogini Isztor wspomina Niniwę już Hamurabi (1123 r. prz. Chr.

Rozkwit tego miasta przypada na okres 705 — 639 r. przed Chr. W 612 przed Chr. roku zdobyli i zniszczyli Niniwę Medowie i Babilończycy. Mur wysoki 12—15 m, który otaczał miasto, zachował się do obecnego czasu. W ruinach pałacu Assurbanipala

znaleziono jego cenną bibliotekę, składającą się z tabliczek glinianych, zapisanych pismem klinowym.

K i s z. Jest to starożytne miasto, stolica sumeryjskiego państwa z 4 tysiąclecia przed Chr. Jednym z najciekawszych wykopalisk jest pałac-forteca królów Kisz, która została doprowadzona do ruiny w 3 tysiącleciu prz. Chr. Wielka przestrzeń rozciągających się wzgórz wskazuje na istnienie niegdyś olbrzymiego miasta.

C t e s i p h o n położony na wschodnim brzegu Tygrysu (32 km od Bagdadu) jest ruiną stolicy Sassanidów założonej w 162 r. przed Chr. Z miasta tego przetrwał przez dłuższy czas jedynie pałac Tak-Kisra, z którego obecnie zachowała się fasada i połowa wielkiego sklepienia.

Jedno ze skrzydeł pałacu zostało zburzone w 1864 roku przez Turków. Na miejscu tym powstała wioska. Podczas wojny ruiny zostały jeszcze bardziej zniszczone przez walczące armie angielską i turecką.

Na drugiej stronie Tygrysu, naprzeciwko Ctesiphonu leżą ruiny babilońskiego miasta **S e l e u c i a**. W dobie rozkwitu miasto to liczyło ponad 600 tys. mieszkańców. W II w. po Chr. Seleucia stanowiła wielki ośrodek handlowy. Ruiny tego miasta posłużyły później do budowy Bagdadu.

ROLNICTWO.

Irak jest krajem wybitnie rolniczym. Na takie ukształtowanie się jego charakteru wpłynęły następujące czynniki: żyzna gleba, głównie w środkowej i południowej części kraju, dobry klimat oraz rzeki Tygrys i Eufrat, które dzięki periodycznym wylewom wzbogacają glebę bardzo żyznym mułem.

W czasach starożytnych Irak był jednym z najbogatszych krajów rolniczych. Kultura agrarna stała na wysokim poziomie, a cały obszar kraju był pod uprawą. Rozbudowany system irygacyjny, sztuczne użyźnianie gleby, dobór odpowiednich nasion, prowadziły ciągle rolnictwo w kierunku postępu.

Załamanie się tej gałęzi życia gospodarczego Iraku nastąpiło w czasie najazdu Mongołów. Im to Irak zawdzięcza, że uprawne przestrzenie zmniejszyły się szybko, a liczba ludności malała, wskutek głodu i chorób epidemicznych. Nadszedł długi okres zastoju rolnictwa. Olbrzymie, żyzne niegdyś obszary, zmieniły się w pustynie. Rządy ottomańskie nie przyczyniły się do polepszenia sytuacji. Feudalizm, wprowadzony przez rząd otomański, wyraźnie godził w system zorganizowanej produkcji i uniemożliwiał wprowadzenie pożądanych reform. Polityka turecka miała wyłącznie na celu maksymalne wyeksploatowanie Iraku — kraju o zasobach olbrzymich. W miarę wzrostu wyzysku ze strony rządu zaborczego, rosła również nienawiść ludności do władz. W końcu zbieranie podatków stało się niemożliwe, gdyż pociągało to za sobą bunty plemion. Chcąc zapobiec dalszym konsekwencjom, niekorzystnym dla rządu tureckiego, sułtan Abdul Hamid postanowił podnieść poziom rolnictwa, odchylającego się szybko ku upadkowi. W tym celu zorganizował specjalny departament, który miał na celu wyszukanie sposobów zwiększania produkcji i kontrolę nad obszarami objętymi gospo-

darką rolę. Jednocześnie zadaniem tej instytucji było jednakże i paraliżowanie wszelkich indywidualnych poczynań rolników irackich, zmierzających do zrzucenia jarzma tureckiego, co nie tylko doprowadzało poszczególne gospodarstwa do upadku, lecz rujnowało cały kraj. Sytuacja rolnicza Iraku zmieniła się nieco na lepsze, gdyż w 1908 roku rządy w swe ręce wzięła Młoda Turcja. Wyszła ona ze słusznego założenia, że udoskonalenie i postęp rolnictwa w Iraku pociągnie za sobą dwojakie korzyści dla niej samej, a mianowicie: uspokojenie ruchu reakcyjnego, wywołanego ruiną materialną chłopą, oraz, co najważniejsze, wzrost korzyści, idących równolegle z planowym rozwojem i postępem produkcji. Pierwszym znamienym krokiem rządu tureckiego w tym kierunku było wybudowanie tamy Hindija na Eufracie. Następnie w miejsce poprzedniego departamentu „sanijskiego”, powstał oficjalny departament rolnictwa.

Początkowo departament ten ograniczał swą działalność do walki z szarańczą. W roku 1912 zakres prac został rozszerzony, lecz ciągle ograniczał się jedynie do pośrednictwa między producentami, a kupcami. Wobec tego pracę departamentu rolnictwa nie można było uważać za poważną.

Wielka wojna, doprowadziła rolnictwo do całkowitego upadku. Dopiero od roku 1921 t. j. od chwili powstania niezależnego Królestwa Iraku rolnictwo zaczęło się odradzać.

Podstawowymi gałęziami rolnictwa irackiego jest kultura ziarnowa i daktylowa. Z produktów zbożowych na pierwsze miejsce wysuwa się pszenica, uprawiana głównie w rejonie mousulskim oraz jęczmień w okręgu bagdadzkim.

W błotnistym południowym Iraku kultywuje się ryż. Prócz tego znaczną pozycję w produkcji rolniczej stanowią: kukurydza, różne gatunki fasoli oraz proso czerwone i indyjskie. Pszenica i jęczmień siane są w październiku, lub listopadzie, zaś zbiory przypadają na kwiecień, maj. Ryż, kukurydza i proso siane są w kwietniu i czerwcu, zbierane od lipca do września.

Uprawiane są ponadto różne gatunki buraków, bób, jarzyny, soczewica, rycynus, sezam, len i tytoń, który zajmuje coraz poważniejsze miejsce w produkcji rolniczej. Uprawa tytoniu

rozwija się szczególnie w okolicach Kerbeli, Nedżefu i w Kurdystanie.

Produkcja tytoniu:

1930—31 r.	20.692 kg
1931—32 r.	324.206 „
1932—33 r.	811.578 „
1933—34 r.	1.852.500 „
1934—35 r.	3.397.358 „

Duże przestrzenie urodzajnej gleby irackiej zajmują bogate sady, które dostarczają wielkich ilości doskonałych owoców jak: jabłek, brzoskwiń, moreli, granatów, śliwek, fig, pomarańczy, cytryn, winogron itp.

Większa część tej produkcji jest konsumowana w kraju. Owoce eksportowane są najczęściej suszone lub konserwowane.

Z innych kultur zasługuje na podkreślenie zapoczątkowana hodowla bawełny, trzciny cukrowej i lnu. Próby hodowli bawełny, dały narazie rezultaty tylko w płaszczyźnie eksperymentalnej.

Produkcja bawełny:

1921 r.	60 bel
1922 „	300 „
1923 „	1.100 „
1924 „	2.050 „
1925 „	2.540 „
1926 „	3.500 „
1927 „	1.800 „
1928 „	5.202 „
1929 „	4.749 „
1930 „	3.315 „
1931 „	1.007 „
1932 „	410 „
1933 „	512 „
1934 „	2.013 „

Produkcja lnu, ze względu na małą opłacalność, nie rozwinęła się na większą skalę.

Eksport produktów rolnych:

	1933/34 r. ton.	Wartość £ ang.	1934/35 r. ton.	Wartość £ ang.
Jęczmień	82.553	206.906	225.007	693.685
Ryż	265	1.691	1.135	6.121
Pszenica	7.876	72.018	8.208	36.372
Mąka	7.876	47.921	7.866	40.067
Lniane siemie . .	432	3.026	800	5.175
Tytoń	76	5.226	87	8.763
Proso grube . . .	40.481	98.321	29.273	87.199
Proso zw.	18.261	41.398	21.835	69.380
Sezam	1.246	12.164	2.039	16.767
Kukurydza . . .	198	532	580	3.461
Wełna	3.866	132.472	4.711	233.847
Daktyle	115.012	838.401	170.324	929.537
Soczewica	—	—	104	309
Suchy groch . . .	—	—	2.073	8.485
Bób, fasola	—	—	557	4.453
Owies	—	—	307	1.247

Dla podniesienia ogólnego stanu gospodarki rolnej, rząd Iraku utworzył departament rolnictwa przy Ministerstwie Gospodarstwa i Komunikacji. Staraniem departamentu rolnictwa czynione są próby uszlachetnienia przede wszystkim produkcji zbożowej. W tym celu przeprowadzane są doświadczenia na farmach państwowych, przy czym sprowadza się dla celów doświadczalnych najlepsze gatunki zbóż z zagranicy. Najlepsze wyniki osiągnięto na polu produkcji bawełny i tytoniu.

Do innych ważnych poczynąń rządu należy zaliczyć starania o podniesienie jakości uprawnej gleby. Akcja ta rozwiązuje problem ekonomiczno-społeczny i wzmacnia osiedlanie się koczowniczych plemion beduińskich. Stan koczownictwa bowiem jest częściowo uzależniony od jakości gleby, której ubóstwo pociąga za sobą przenoszenie się plemion z miejsca na miejsce w poszukiwaniu lepszych pastwisk.

Najwyższą kulturę rolną posiadają obszary środkowe i południowe między Tygrysem i Eufratem, podczas gdy terytoria zachodnie i południowo-zachodnie są pustynne. Również dużo obszarów nadających się pod uprawę leży odłogi ze względu

na bagna oraz brak regulacji wód. Prace zatem przeprowadzane stopniowo przez rząd polegają częściowo na nawadnianiu terenów pustynnych, częściowo zaś na osuszaniu bagien i regulowaniu biegu Tygrysu i Eufratu oraz ich dopływów.

Olbrzymie obszary są zajęte przez ogrody i gaje palm daktylowych. Ponieważ palma daktylowa przedstawia dla życia ekonomicznego kraju wielkie bogactwo, departament rolnictwa zwrócił dużą uwagę na intensywne uszlachetnianie drzew palmowych, przez wprowadzenie nowych typów, oraz przez umiejętne ich sadzenie.

Poza wyżej wymienionymi pracami, rząd prowadzi ostrą walkę z szarańczą, oraz bardzo licznymi owadami, które były dotychczas plagą rolnictwa.

W Iraku, kraju nawskroś rolniczym, kwestia stosunków rolnych odgrywa ważną rolę, gdyż jest kluczem rozwiązującym zagadnienie dalszego rozwoju kraju. Warunki rolne w Iraku odznaczają się wielką różnorodnością. W każdym rejonie występują charakterystyczne własności. Znaczna część osiadłego włościanstwa, oraz cała koczownicza i półkoczownicza ludność, do chwili obecnej, zachowała organizację plemienną. Stosunki rodowe, łączące między sobą członków oddzielnych plemion, lub części plemion, grupy rodowe, względnie oddzielne rody, są żywotne.

Na czele plemienia lub rodu stoi szejik („sirkal”) związany ze swoim plemieniem więzami krwi. Organizacja plemion była początkowo oparta tylko na wspólnocie wykorzystywania podczas przerw w wędrówkach koczowniczych pewnych obszarów ziemi. Wiązało to plemię również wspólne posiadanie stad.

Proces zaniku plemiennej własności gruntowej w dobie panowania tureckiego szedł w w dwóch kierunkach: własność państwowa ogarnęła z czasem prawie całą ziemię orną i pastwiska, prywatną własnością stały się ogrody, plantacje daktylowe i t. p.

Państwowa własność była rozdawana pod postacią lenna wojskowego. Z chwilą zlikwidowania lennictwa wprowadzono nowy system „tapu”. Korzystający z przywilejów systemu „tapu” mógł sprzedawać, lub wydzierżawiać ziemię, nie miał zaś

prawa, bez zezwolenia odnośnych władz, stawiać nowych zabudowań, sadzić drzew itp. Poza systemem „tapu“, przekazywano ziemie państwowe w dzierżawę na krótki czas, przeważnie na 5 lat.

Władze tureckie, wykorzystując system „tapu“, osadzały na ziemiach bogatych szejków arabskich, często sunnickich, duchownych, nawet kupców oraz innych mieszkańców miast. Postępowanie władz tureckich miało na celu osadzenie na całym obszarze Iraku ludzi oddanych Turcji. Naturalnie rozwój tej akcji był najłatwiejszy w okęgach, znajdujących się pod sprężystą kontrolą władz tureckich. Wobec tego duże własności zaczęły powstawać w okolicach większych miast, gdzie plemienna organizacja była już przeżytkiem, a ludność włościańska dawała się łatwiej opanować. W ten sposób powstała większa część dużych posiadłości wzdłuż Tygrysu i Diali.

W miejscowościach bardziej oddalonych, gdzie zachowały się zwarte organizacje plemienne, akcja rządu tureckiego napotykała na silny opór przy wprowadzaniu systemu „tapu“.

Po odzyskaniu niepodległości Iraku, sprawa stosunków rolnych stała się jednym z najważniejszych problemów życia ekonomicznego kraju.

Rozumiejąc doskonale wartość fellaha, rząd iracki rozszerzył i nadal rozszerza prawa i przywileje chłopów, dając im możliwość zabezpieczenia bytu i podniesienia stopy życiowej.

Według ostatnich danych, duża własność obejmuje jeszcze 60% uprawianych ziem, zaś pozostałych 40% należy do małych rolnych włościan.

PRODUKCJA DAKTYLOWA.

Poza ropą naftową, daktylę odgrywają dominującą rolę w życiu ekonomicznym Iraku. Klęska nieurodzaju daktyli głęboko odbija się na stanie posiadania ludności wiejskiej, która stanowi zdecydowaną większość w społeczeństwie irackim.

Obszary zajęte przez gaje palmowe zajmują około 2085 km², ilość drzew przekracza liczbę 70 milionów, średnie zadrzewienie wynosi około 33,500 palm na 1 km².

Dzięki krótkiej porze zimowej i długiemu, gorącemu latu, jak również małej ilości opadów, daktyle irackie są pierwszorzędnej jakości i górują gatunkiem nad daktylami, pochodzącymi z innych krajów.

Irak posiada przeszło 180 gatunków daktyli, z których 16 (poniżej wymienionych) zajmuje główne miejsca: 1) Aszrasi, 2) Barban, 3) Bahri, 4) Braim, 5) Bedraja, 6) Tabarzal, 7) Halaui, 8) Huweiz, 9) Hastai, 10) Chedraui, 11) Dairi, 12) Zahdi, 13) Sajer, 14) Uaidi, 15) Lilui, 16) Maktum.

Do eksportu jednak nadają się tylko cztery gatunki daktyli: Halaui, Chedraui, Sajer i Zahdi, te ostatnie tylko z nad rzeki Szatt-al-Arab, oraz plantacji bagdadzkich. Inne gatunki ze względu na małą odporność przy konserwacji nie nadają się do eksportu i są konsumowane przez wewnętrzny rynek.

Zbiór daktyli rozpoczyna się w pierwszych dniach września. Owoc jest zrywany bądź pojedynczo, bądź całymi gronami i dostarczany do sortowni t. zw. „czohan”. Po przeklasyfikowaniu daktyle są odsyłane do zakładów pakowniczych. W zależności od stanu wilgoci, daktyle pakuje się w różne opakowania a mianowicie: daktyle suche w worki, mokre w skrzynki drewniane, poprzednio wyściełane papierem przetłuszczonym, w pudełkach tekturowych i blaszanych. Również duża część daktyli jest pakowana w specjalne duże kosze z łyka palmowego t. zn. „chisaf”.

Inne rodzaje opakowań stosowane są rzadziej. Pakownie pod uwagę również biorą drogę i kraj, do którego mają być skierowane daktyle, dając im odpowiednie opakowanie pod względem wytrzymałości i odporności na wilgoć. Szereg pakowni stale uszlachetnia jakość spreparowanych przez siebie daktyli przez odpowiednie podsuszanie, oczyszczanie i usuwanie wewnątrz kostek. Niektóre firmy zamiast kostek wkładają wewnątrz daktyla migdały lub kawałek orzecha. Dekret z 1936 r. określa rolę pakowni i miejsca w których zakłady mogą się znajdować, jak również nakazuje jak najdalej idącą czystość zakładu i pracowników.

Największą liczbę pakowni wykazują dzielnice Basry, Aszar i Abul-Chasib. Istnieje jeszcze wiele drobnych prymitywnych

pakowni t. zw. „czerdak“, ale w ostatnich czasach, pod wpływem nacisku czynników rządowych, powstają nowoczesne stacje pakownicze odpowiadające wszystkim wymaganiom sanitarnym. Z pośród największych pakowni trzeba wymienić:

Hills Brothers w Kut-Al-Sajid.

Asfar & Co. w Al-Ribat.

Afrikan & Eastern Ltd. w Al-Ribat.

S. M. Garabian, Basra.

Andrew Weir & Co. w Chandak.

Michael Brothers w Al-Ribat.

Sanitarny nadzór nad pakowniami jest prowadzony przez departament zdrowia i departament inspekcji daktyli, którym powierzona jest rejestracja pakowni, wydawanie licencji i inspekcja.

Irak eksportuje rocznie około 25,000 ton daktyli do przeszło 30 krajów świata. Największymi odbiorcami daktyli irackich są: Stany Ameryki Półn., Anglia, Belgia, Niemcy i Indie.

Eksport daktyli irackich:

1931/32	17,644 ton
1932/33	21,830 „
1933/34	28,538 „
1934/35	22.000 „

PROBLEM NAWADNIANIA.

Ze względu na małą ilość opadów deszczowych, Irak jest krajem, którego kultura rolna jest prawie całkowicie uzależniona od odpowiedniego nawadniania ziemi. Wyjątek stanowią części północne, górzyste, gdzie ilość opadów deszczowych jest dostateczna do uprawy podczas okresu zimowego. Dzięki swoim właściwościom geograficznym i rzekom Tygrysowi i Eufratowi, ziemie dzisiejszego Iraku były w starożytności zamieszkane przez około 10 miln. ludzi, którzy prawie wyłącznie żyli z rolnictwa.

Liczne kanały rozprowadzające wodę z Tygrysu i Eufratu były budowane już w czasach najstarszych.

Jednym z pionierów nowoczesnego systemu nawadniania Iraku był William Willcocks, który w 1911 r. na prośbę rządu

ottomańskiego przedstawił metody prac irygacyjnych w celu gospodarczego podniesienia kraju. Wskazówki i plany Willcocks'a są do dziś podstawą prac zarządu irygacyjnego, z pewnymi zmianami, które z biegiem czasu okazały się potrzebne.

Akcja nawadniania nie obejmuje całego Iraku. Wyłączone są tereny północne, których powierzchnia wynosi około 37,210 km², gdyż zasilane są one dostatecznie wodą deszczową.

Podstawą systemu irygacyjnego są dwie największe rzeki Tygrys i Eufrat. Gleba południowego Iraku składa się w przeważnej swej części z materiału naniesionego. Nawet w północnej części Iraku wzdłuż Tygrysu a szczególnie wzdłuż Eufratu, napotyka się na długich odcinkach glebę naniesioną.

Tygrys i Eufrat jeszcze w większym stopniu niż Nil wymagają upartej, nieprzerwanej pracy ludzkiej. Okres wylewu tych dwóch rzek oraz ich dopływów przypada na kwiecień i maj kiedy lód i śnieg topnieją w górach. Wyjątkowo wylewy zdarzają się i podczas pory zimowej, gdy obfite deszcze spadną w północnym Iraku, lub Turcji. Muł pozostający po spadku wód tworzy glebę bardzo żyzną w tej kamienistej i piaszczystej krainie. Muł ten jednak nie dorównuje swojej żyznością mułowi nilowemu. Wylewy rzek nie odpowiadają poza tym w całej pełni potrzebom rolnictwa; są one zbyt późne dla uprawy zimowej i zbyt wczesne dla letniej.

Metody nawadniania są różne: nawadnianie nowoczesne kanałami zaopatrzonymi w tamy i groble działa przez cały rok; nawadnianie pompami, oraz kanałami prymitywnie kopanymi przez rolników ma zastosowanie w czasie wylewów rzecznych.

D o r z e c z e Eufratu obejmuje największy obszar uprawny, użyźniany dzięki wylewom. Idąc od Feludża spotykamy pierwszy kanał Saglawija, zbudowany w 1934 r. Dzieli się on na wiele małych kanałów i nawadnia powierzchnię 26,000 hekt. Następnym jest kanał Dżusufija, który nawadnia 53,000 hekt. Kanał Latifija był zbudowany przez towarzystwo akcyjne, któremu była udzielona koncesja na 25,000 hekt. ziemi. Część jest już dziś pod uprawą. Kanał Iskandaryja, który zastąpił wiele małych, nawadnia 9,000 hekt. Wszystkie te kanały są położone

na lewym brzegu Eufratu i nawadniają obszar, położony między Tygrysem i Eufratem, noszący nazwę Al-Dżezira.

Rozpoczęta w 1911 r. według wskazówek Willcoks'a i ukończona przez Anglików tama H i n d i j a jest najważniejszą nawadniającą konstrukcją, wykonaną w Iraku. Dzięki niej wody Eufratu mogą wpadać do rzeki Hilla, której poziom był zwykle bardzo niski wskutek silnego nagromadzenia się piasku. Tama Hindija posiada 36 śluz, szerokość każdej wynosi 5 m. W górnej części tamy wybudowano śluzę, prowadzącą do rzeki Hilla. Śluza ta posiada sześć zapór po 5 m każda. Śluzy w górze tamy wchodzą do rzeki Hilla, nawadniając dużą powierzchnię.

Zarząd iryrygacyjny kilka lat temu uregulował podział wody w rzece Hilla i Daghara, budując regulatory dla wielu kanałów i zakładając rury.

Wody Eufratu, poza barierą Hindija, są wykorzystywane do nawadniania ryżowych plantacji, które zajmują okolice bardzo błotniste. Na północ od Kifil Eufrat dzieli się na dwie rzeki: Kufa i Szamija, z których każda przez kanały nawadnia duże przestrzenie pól ryżowych. Następnie rzeka Kufa niedaleko Abu-Sukheir dzieli się na rzeki Jehot i Al-Miszkhhab, te dzielą się na mniejsze, aż cała woda Eufratu zostaje podzielona między kanały, w celu nawadniania wyżej wspomnianego okręgu uprawy ryżu.

Wody nasycające ziemię uprawne spływają powoli na obszary niżej położone, gdzie łączą się i w pobliżu Szinafija tworzą znowu Eufrat. W okresie wylewów Eufratu kanały nawadniające plantacje ryżu są pełne wody i osiągają wartość przelotową 50 — 100 m³/sek. przy końcu dopływu Kufy. Jednocześnie pojemność wody przy końcu tamy Hindija wynosi 2000 m³/sek. Wody tych kanałów wpadają na błotniste niziny. Tam rolnicy wody obfite w muł kierują na pola ryżowe i w ten sposób użyźniają ziemię i polepszają jakość ryżu. Ponadto piasek podnosi powierzchnię błotnistą, przez co gleba zostaje stopniowo przygotowana do uprawy ryżu w przyszłości. Coroczne nagromadzenie mułu na polach ryżowych nieraz podnosi ich poziom tak wysoce, że podczas letnich wylewów nie podlegają one na-

wadnianiu. Chcąc zaradzić temu, rolnicy budują czasowe tamy, które podnoszą poziom wody.

T y g r y s. Do połowy XVI w. głównym korytem Tygrysu był dzisiejszy jego dopływ — rzeka Al - Gharaf. W ciągu roku bieg tej rzeki jest wstrzymywany na przeciąg kilku miesięcy; przyczyną tego jest duże nagromadzanie się piasku i mułu oraz fakt, że rzeka Al - Gharaf ma wyższy poziom niż Tygrys. Podczas okresu, w którym woda płynie w tej rzece, dorzeczcie nawadnia się wskutek wylewów. Zarząd irygacyjny wybudował ostatnio na Tygryście duży regulator zwany „bed“. Urządzenia to reguluje podział wody w rzece, oraz podnosi poziom w jednym z odgałęzień zw. kanałem Szatra.

Kanał ten jest również zaopatrzony w regulatory, aby inne kanały mogły korzystać z wody rzeki Al - Gharaf. Pozostała część wody Tygrysu jest przeznaczona do nawadniania pól ryżowych okolic Amary. Na obszarze tym Tygrys jest podzielony na szereg małych rzeczek. Dzięki licznym regulatorom zbudowanym na kanałach, Tygrys stał się rzeką żeglowną od Mosulu a dla większych statków od Bagdadu.

R z e k a D i a l a. W okresie letnim, kiedy poziom wody w rzece jest niski, woda jest kierowana do kanałów, które nawadniają obydwa brzegi od Kaza Khanekin niedaleko Dżebel Himrin. Woda w rzece Dżabal jest rozdzielana przez te kanały według określonej proporcji. Pojemność tych kanałów pod koniec lata wynosi 25 — 30 m³/sek., w zimie zaś dochodzi nieraz do 90 m³/sek. Wyżej wymienione kanały są bardzo stare. Ulepszenia w postaci proporcjonalnego podziału wody, oraz wybudowania na Dżabalu w 1928 r. tamy, która podnosząc poziom rzeki, zwiększa ilość wody w kanałach — są dziełem zarządu irygacyjnego. Również za sprawą zarządu zostały wybudowane śluzy i regulatory na kanałach.

S z a t t - a l - A r a b. Po obu brzegach tej rzeki rozciągają się olbrzymie obszary plantacji drzew owocowych, przede wszystkim palm daktylowych, nawadniane kanałami, w których woda biegnie tylko podczas przyprawów w Zatoce Perskiej, powodujących podnoszenie się poziomu rzeki Szatt-al-Arab.

Oprócz wyżej scharakteryzowanej metody nawadniania za pomocą kanałów, używany jest w Iraku sposób nawadniania za pomocą pomp. Pompy te mają możliwość nawodnienia około 400,000 hekt.. przestrzeni, nadającej się pod zasiew ziarna i bawełny.

W miejscach, gdzie woda rzek płynie w głębokich dolinach, dla wydobywania jej urządzone są prymitywne wyciągi zwane „kerd“, lub „nori“. Kerd składa się z przymocowanych sznurami koszy, wyasfaltowanych wewnątrz, lub z „biurdiuków“ — skórzanych worów. Czerpaki te wyciągają wodę z rzeki do poziomu rezerwuaru, od którego rozchodzą się nawadniające „aryki“ — kanały. Kerdy wprowadza się w ruch przy pomocy siły zwierzęcej. Nori są to wielkie koła posiadające w obwodzie około 15 m., czasami więcej. Umieszczone są na specjalnych fundamentach kamiennych w łożyskach rzek. Prąd wody wprowadza w ruch te koła i zaopatrzone po zewnętrznej stronie w gliniane, szerokie wiadra, które czerpią wodę, podnoszą ją do rynny umieszczonej przy wierchołku fundamentu grobli; stąd woda zostaje rozprowadzona kanalikami na pola, plantacje i ogrody.

HODOWLA.

Hodowla zwierząt zajmuje dość poważną pozycję w życiu gospodarczym Iraku. Najbardziej rozwinięta jest hodowla koni, których ilość i wartość przewyższa znacznie pozostałe kraje arabskie. Konie hodowane w Iraku reprezentują wszystkie typy najwyższego gatunku koni rasy arabskiej jak: kuhadżlan, zagloui, hamdani, ubaijan, handban. Konie te odznaczają się piękną maścią i dużą wytrzymałością.

Zdanie, które utarło się za granicą, że trudno jest kupić w Iraku arabskiego konia czystej krwi — jest błędne.

Znaczna ilość koni hodowanych w Iraku jest eksportowana do Syrii, Palestyny, Egiptu i Indii. Konie eksportowane do Indii są znacznie lepszej jakości, niż te, które są wysyłane do Egiptu, lub Syrii. Przyczyną tego jest wielka różnica w cenach zakupowanych koni. Dobry koń wyścigowy może osiągnąć w Indiach cenę przewyższającą 26,000 zł. podczas, gdy w Egipcie uzyskuje cenę około 10,000 zł.

Z krów hodowanych w Iraku wyróżnia się dwa zasadnicze typy: pierwszy z nich o dużej wydajności mleka nosi nazwę „dżenubi” lub „zuberri”, drugi typ — „brustaki” odznacza się dużą siłą; wydajność zaś mleka u tych krów jest znacznie mniejsza. „Rustaki” są przeważnie używane przy gospodarstwie i przy uprawie pól.

Naogół bydło, szczególnie w północnych liwach jest małego wzrostu i ma małą wydajność mleka. Po wojnie prowadzono wprawdzie próby polepszenia rasy bydła, rozprawdzając po Iraku pewną ilość krów wysokiej rasy, ale próby te nie zmieniły nawet w małym stopniu niekorzystnego stanu rzeczy.

Bawoły. Rasa bawołów irackich należy do przodujących w świecie. Odznaczają się one dużym wzrostem i wielką

wydajnością mleka. Hodowla bawołów rozwinęła się szczególnie w południowych okręgach.

W i e l b ł ą d y. Wyróżniamy w Iraku dwa gatunki wielbłądów jednogarbnych: dzudi i khawar. Pierwsze znachodzą się głównie w okręgach dobrze nawodnionych, są dużego wzrostu oraz odznaczają się odpornością na chorobę „soor“ (pleśniawka, choroba jamy gębowej wywołana przez grzybki *oidium albicans*). Wielbłądy drugiego gatunku odznaczają się wielką wytrzymałością w noszeniu ciężarów i wytrzymałością na głód i pragnienie, lecz prędzej ulegają chorobie „soor“, ogniska której zajmują przed wszystkim okolice pozbawione wody bieżącej.

Irak eksportuje wielbłądy do Egiptu i Palestyny na ubój i jako siłę pociagową.

O w c e. Wśród owiec hodowanych w Iraku należy wyróżnić następujące trzy gatunki; 1) szefali — hodowany przeważnie w północnej części Iraku. Wełna tych owiec jest bardzo ładna, lecz dość krótka. Eksport tej wełny jest kierowany głównie do Francji. 2) awassi — gatunek ten rozpowszechniony jest w Al - Jazira. Wełna owiec „awassi“ jest bardziej szorstka niż wełna owiec „szefali“. Przeważającym kolorem jest kolor biały. Wełnę tę eksportuje się do Ameryki. 3) karradi — można spotkać przeważnie w górzystych okręgach północnego Iraku. W porównaniu z innymi gatunkami, owce „karradi“ są wzrostem największe. Wełna koloru najczęściej białego jest nieco bardziej szorstka i dłuższa od wełny owiec „awassi“. Owce „karradi“ poznaje się po grubych, tłustych ogonach i po łatwości tuczenia. Wełnę tej owcy eksportuje się również do Ameryki.

Hodowla owiec w Iraku jest całkowicie uzależniona od stanu pastwisk, gdyż głównym pokarmem jest trawa. W okresach intensywnych susz, lub zimna, wiele stad ginie.

Ze względu na doniosłe znaczenie ekonomiczne hodowli owiec, departament weterynaryjny zamierza w najbliższym czasie przeprowadzić następujące reformy: a) zakładanie farm białych owiec. b) importowanie owiec zagranicznych. c) polepszenie jakości wełny, kontrolowanie jej mycia i mechanicznego pakowania.

W 1937 roku zbiór wełny w Iraku wyniósł około 20,000 bel.

K o z y. Powszechnie hodowaną jest w Iraku koza czarna o małej wydajności mleka. W niektórych jednak okolicach hodowane są również kozy słynnego gatunku „akarai”.

W ostatnich czasach na kozy tego gatunku znaleziono rynek zbytu w Afryce.

Departament weterynaryjny popiera hodowlę kóz specjalnego gatunku „awazim”, które odznaczają się dużą wydajnością mleka.

GÓRNICTWO.

Wiadomości o bogactwach mineralnych Iraku są bardzo szczupłe i nieściśle.

Badaniami w tej dziedzinie zajmuje się rządowy wydział geologiczny. Poza naftą, która jest głównym bogactwem ziemi irackiej, posiada Irak następujące kopaliny: węgiel, bitumin, siarkę, sól, wapniak, marmur, gips.

W ę g i e l. Węgiel występuje jedynie w Sziranis na północy - wschodzie od Zacho, w pobliżu granicy tureckiej.

B i t u m i n. Pokłady bituminowe są rozrzucone dość szeroko. Większość złóż w północnych liwach jest z okresu kredowego. Małe złoża występują również w pokładach wapniaka. Poza tym bitumin eksploatuje się w pobliżu Kifri (okres mioceniński), oraz pod Hit, również z pokładów okresu miocenińskiego. Pozostałe pokłady bitumiczne występują jednocześnie z węglem.

S i a r k a. Siarka jest wydobywana w pobliżu Kifri, w miejscowości Hit, w sąsiedztwie pokładów bitumicznych, następnie w Czebretija w południowej pustyni. W tej ostatniej miejscowości, siarka jest wydobywana przez beduinów, którzy używają jej do leczenia wielbłądów.

S ó l. Sól jest drugim po naftę bogactwem naturalnym Iraku.

Produkcja soli jest zmonopolizowana. Nadzór nad eksploatacją posiada departament celny i akcyzowy. Pokłady soli występują w różnych częściach kraju. Złoża soli powstały przez wyparowanie słonych wód w nisko położonych obszarach. W większości wypadków, sól wydobywana w Iraku jest mało zanieczyszczona. Produkcja soli pokrywa w całości zapotrzebowanie wewnętrzne.

Produkcja soli: (w tonach)

Rok	Fao. (liw. Basra)	Hit. (Dulaim)	Tuz-Kur- matu (Kirkuk)	Kom. (Kirkuk)	Ogółem
1924	302	576	456	nie noto- wano	1.334
1925	510	1.310	675		2.495
1926	1.423	2.113	737		4.272
1927	1.014	1.261	399	583	3.257
1928	2.668	2.475	517	642	6.302
1929	3.671	1.455	819	665	6.620
1930	4.273	3.055	852	762	8.942
1931	4.217	1.810	717	805	7.549
1932	—	—	206	550	756
1933	—	—	—	—	—
1934	7.232	—	321	362	7.915

W a p n i a k. Irak posiada olbrzymie zasoby wapniaka, który pochodzi z różnych okresów geologicznych, nawet z miocenu. Eksploatacja wapniaka jest dopiero zapoczątkowana.

M a r m u r. We wschodniej części Kurdystanu, w Ruwandiz, występują pokłady metamorficznego marmuru kalcytowego. Ilość jego jest dość znaczna. Jeden pokład wynosi mniej więcej 5.000.000 m³. Kolor tego marmuru jest przeważnie jasno-żółty z białymi żyłkami, lub żyłkami zielonymi. Mimo dużej wartości, jaką przedstawiają pokłady marmuru, eksploatacja jego nie jest jeszcze rozpoczęta.

G i p s. W Iraku istnieją wielkie złoża gipsu z okresu miocenńskiego. W znacznych ilościach jest on eksploatowany w okręgu Mosul i w Rawa niedaleko Ana nad Tygrysem — związku marmurem mosulskim. Gips używany jest do budowy w stanie surowym, wypalany zaś daje t. zw. „cement paryski“.

Jak przebogate złoża gipsu posiada Irak, świadczą liczne różne wyroby gipsowe, na których umieszczone napisy przedstawiają nieraz daty bardzo odległe. Na podstawie tych dowodów stwierdzono, że eksploatacja w okręgu mosulskim trwa już przeszło 2500 lat.

Poza wyżej wymienionymi bogactwami mineralnymi, Irak posiada niewielkie pokłady tlenku żelaza w okolicach Basry, oraz

rudy chromu i manganu w północnej części Iraku i w Kurdy-
stanie.

N a f t a. Olbrzymie zasoby ropy naftowej występujące
w Iraku odgrywają doniosłą rolę w jego życiu ekonomicznym.
I już oddawna były one jednym z najważniejszych powodów
nieporozumień między Anglią, Niemcami i St. Amer. Pół., z któ-
rych zwycięsko wyszła W. Brytania.

Początek eksploatacji nafty irackiej sięga 1903 r. kiedy to
za zgodą Niemiec, koncesja kolei bagdadzkiej zastrzegła sobie
prawo pierwszeństwa eksploatacji nafty na obszarze pokła-
dów mineralnych na przestrzeni 20 km.

W roku 1912 koncerny, angielski i niemiecki, odsuwają
współudział kapitału amerykańskiego tworząc „Turkish Petro-
leum Co“. Towarzystwo to oparte na kapitałach Deutsch Ban-
ku i Anglo Persian Oil Co., rozpoczęło pracę na terenach nafto-
wych w południowym Iranie. Podczas wielkiej wojny udział
Niemiec w T. P. C. znacznie zmniejszył się. Wreszcie w 1919 r.
na miejsce kapitału niemieckiego, wszedł koncern amerykański
„Near East Corporation“ i francuski „Compagnie Française des
Petroles“.

W 1914 roku „Anglo - Persian“ uzyskało koncesję od rządu
tureckiego na wiercenie nafty w Iraku. Po wojnie, Anglia wy-
mogła na Francji zrzeczenie się praw do Mosulu (umowa
w Sant - Pico) przyznając jej w zamian 25% eksploatowanej
nafty (umowa w Sant - Remo 1920 r.) oraz akcje należące po-
przednio do Niemiec. Anglia musiała równocześnie zaspokoić
pretensje koncernu amerykańskiego.

W 1925 roku T. P. C. otrzymało od rządu irackiego konce-
sję na 75 lat, która zezwala na wiercenie i eksploatację ropy
w całym Iraku oprócz południowej jego części. W 1929 r. nazwę
kompanii zmieniono na „The Iraq Petroleum Co“.

W 1931 r. powstała nowa angielska kompania naftowa „Bri-
tish Oil Developement“. Początkowo obydwie te towarzystwa
prowadziły między sobą walkę o tereny naftowe, lecz ostatecz-
nie spór ten zakończył się porozumieniem i rozdzielono dokła-
dnie tereny eksploatacyjne.

W rok po założeniu B. O. D., kompania ta otrzymała koncesję od rządu irackiego na tereny naftowe położone na zachodnim brzegu Tygrysu między Mosulem a Bejdżi, w miejscu, gdzie urywa się kolej Stambuł — Bagdad. W związku z trudnościami w transporcie wydobywanej ropy, jakie powstały na tle politycznym (zaniechanie dalszej budowy kolei Stambuł — Bagdad) towarzystwo to zbankrutowało, zaś jego akcje zakupiło towarzystwo „The Mosul Oil Feelds” będące ekspozyturą „The Iraq Petroleum Co.“. Obecnie B. O. D. rozwija się pomyślnie pod nowym zarządem. Udział w tej kompanii jest następujący: 51% stanowią akcje angielskie, 25% włoskie, 12% niemieckie, 12% francuskie.

Wewnętrzne zapotrzebowanie rynku irackiego na oleje mineralne pokrywa towarzystwo „Rafidain Oil Co” stanowiące filię „Anglo-Iranian So”. Posiada ono koncesję na tereny naftowe koło Khanekinu na pograniczu irańskim. Towarzystwo to ma własną rafinerię w Alwand, do której prowadzi z terenów naftowych w Neft - Khane rurociąg. Ponadto sprowadza R. O. G. pewną ilość ropy naftowej z Iranu.

„The Iraq Petroleum Company Limited”. Na mocy koncesji w 1925 r. I. P. C. otrzymało 24 punkty wiertnicze w okolicach Kirkuku oraz Szergiet. Rozpoczęcie eksploatacji w roku 1927, wywołało potrzebę budowy wielu kilometrów dróg przez tereny nieraz bardzo uciążliwe, wymagało zakładania rurociągów dla dostawy nafty i wody do różnych miejscowości, wreszcie spowodowało budowę wielu budynków dla personelu, maszyn i ładunków.

W roku 1932 I. P. C. rozpoczęło budowę linii rurociągowej przez pustynię do Haify, z odgałęzieniem do Tripoli. Praca ta została ukończona po dwóch latach, kosztem 10 miln. £ i obecnie dzienna dostawa nafty do Haify i Trypoli wynosi przeciętnie 6,000 ton.

Transport nafty przez Eufrat i Tygrys, nie posiadających w tych okolicach stałych mostów, był problemem dość ciężkim do rozwiązania. Ponieważ wybudowanie mostów byłoby

zbyt kosztowne, przeprowadzono nad rzekami rurociąg, oparty na żelbetonowych fundamentach. Biorąc pod uwagę warunki klimatyczne, wielkie trudności komunikacyjne, brak elementarnych udogodnień i warunki pracy w pustyni, należy przyznać, że praca ta była wyjątkowo trudną.

„The Rafidain Oil Company Limited”. Tereny naftowe eksploatowane przez towarzystwo znajdują się około 175 km od Bagdadu, w okręgu Neft Khane. Linia rurociągową długości 48 km. biegnie od Neft-Khane do rafinerii w Alwand, 8 km. od Khanekinu, którą zbudowało to towarzystwo. Produkty rafinowane w Alwand są transportowane rurociągiem do stacji Khanekin skąd już koleją do miejsca przeznaczenia. Ropa naftowa z Neft-Khane jest bardzo wysokiej jakości, gdyż daje większy procent czystej nafty niż parafiny; np. 100 galonów ropy daje: 61 galonów nafty do palenia, 21 gal. czystej nafty i 5 gal. parafiny.

„The British Oil Development Co. Ltd.” Kontrakt na eksploatację terenów naftowych na półwyspie przestrzeni zachodniej strony Tygrysu był podpisany przez przedstawicieli rządu irackiego i tego towarzystwa na następujących warunkach: 1) za każdą tonę ropy eksportowanej z Iraku, rząd otrzymuje 4 szylingi złote. 2) Irak musi otrzymać 20% produkcji nafty. 3) zanim zacznie się regularny eksport ropy, towarzystwo musi płacić rządowi roczną dzierżawę w sumie £ 100,000.

W 1935 roku kapitaliści włoscy nabyli znaczną część akcji „Mosul Oil Fields Co.”, jednak już w 1936 roku z powodu trudności finansowych (wojna abisyńska) musiała Italia sprzedać swój pakiet I. P. C., które zajęło miejsce Włochów w radzie kompanii. Fakt ten wzmocnił znacznie pozycję Anglii na rynku naftowym.

Jak wykazuje statystyka irackiego ministerstwa gospodarstwa, na terytorium Iraku uzyskano w 1937 r. 4,000,000 ton ropy naftowej (ósmie miejsce pod względem światowej produkcji ropy).

Eksport ropy naftowej ruropięgiem
„The Iraq Petroleum Co. Ltd.:

	1934/35 r. Ton	1935/36 r. Ton
Ruropięgiem przez:		
Haifę	827.810	1.942.539
Trypoli	777.402	1.882.288
R a z e m	1.605.212	3.824 827
Wywieziono z Haify do:		
Francji	510.678	1.440.212
Anglii	170.858	377.551
Hiszpanii	10.258	80.889
Italii	—	27.196
Belgii	11.783	12.310
Palestyny	702	1,957
R a z e m	704.079	1.940.118
Wywieziono z Trypoli do:		
Francji	552.316	1.452.738
Anglii	61.320	251.700
Hiszpanii	11.257	133.596
Italii	—	12.591
Belgii	—	20.677
Syrii	890	2 771
R a z e m	625.583	1.874,074

Produkcja „The Rafidain Oil Company
„Limited“:

Rafineria Alwand: 1930 r.	71.170 ton
1931 r.	70.350 „
1932 r.	82.680 „
1933 r.	80.030 „
1934 r.	85.197 „

Powierzchnia terenów wydzierżawio-
nych kompaniom naftowym:

„The British Oil Development Co. Ltd“	114.509 km ²
„The Irak Petroleum Co. Ltd“ . . .	93.205 km ²
„The Rafidain Oil Co. Ltd“	2.005 km ²

PRZEMYSŁ I RZEMIOSŁO.

Do niedawna Irak posiadał tylko niektóre gałęzie przemysłu domowego, jak znane od wieków złotnictwo, zdobnictwo, (Bagdad), przemysł jedwabniczo-tkacki w Mosulu, („muślin”) i częściowo w Bagdadzie, oraz przemysł ludowy Kurdów, którzy wyspecjalizowali się w wyrabianiu barwnych tkanin.

Pierwsze fabryki założył rząd turecki w Bagdadzie. Były to: fabryka tkacka, fabryka lodu i młyny. W ostatnich latach, w miarę rozwoju gospodarczego Iraku, przemysł ludowy znacznie się udoskonalił, a jednocześnie rozwinął się przemysł fabryczny. Najpierw powstały fabryki wyrobów tytoniowych, następnie przędzalnie wełny i bawełny. Przędzalnie te eksportują swoje wyroby do Iranu i sąsiednich krajów arabskich.

Poza tym założono dwie garbarnie w Bagdadzie i przędzalnię w Mosulu, cegielnię, rektyfikację wódki i przeróbki bawełny. Istnieją również dwie fabryki państwowe — jedna podlegająca ministerstwu spraw wojskowych wyrabia amunicję, siodła, ekwipunek wojskowy, druga zaś, prowadzona przez wydział więziennictwa w Bagdadzie, obejmuje produkcję przędzy, wyrób dywanów, introligatornie. W Szalchija ministerstwo kolei uruchomiło warsztaty kolejowe dla remontu taboru.

P r z e m y s ł t e k s t y l n y. Irak słynął od najdawniejszych czasów z różnego rodzaju tekstylnych wyrobów. Podczas gdy Bagdad wyrabiał jedwabne materiały, Mosul produkował materiały bawełniane i wełniane. Poza tym w Diali wyrabiano jedwab, stosowany w przemyśle, Nedżef zaś był centrem wyrobu tkanin jedwabnych.

Miejsce dawnego przemysłu rękodzielniczego zajmuje stopniowo przemysł fabryczny. Ilość jednak fabryk jest jeszcze

tak mała, że rękodzielnictwo ma zapewnione na długie jeszcze lata zbyt dla swych wyrobów na rynku wewnętrznym.

Największa fabryka tekstylna w Kazum (koło Bagdadu) zaopatruje Irak, jak i kraje sąsiednie w materiały bawełniane i wełniane. Materiały wyrabiane przez tę fabrykę są dość wysokiej jakości i mogą konkurować z materiałami importowanymi z Europy. Zakłady w Kazum zaopatrują armię, policję i młodzież uczącą się w mundury. Pracownie rękodzielnicze w Bagdadzie, Mosulu, Nedżafie, Kerbeli, Suksz-Szujukh, Amarze i Kurnie wyrabiają narodowe ubiory arabskie. Najbardziej znaną wytwórnią tych ubiorów jest przędzalnia Moluki. Poza dwoma nowoczesnymi fabrykami w Bagdadzie, istnieje duża nowoczesna fabryka tekstylna w Mosulu. Należy dodać, iż jedna z fabryk bagdadzkich jest wyposażona w polskie maszyny tkackie, a obydwie wyrabiają obecnie tkaniny przeważnie z polskiej przędzy.

K o c e i g o b e l i n y, są wyrabiane z wełny i bawełny w całym kraju. Niektóre z kurdyjskich gobelinów dorównują nawet wyrabianym w Iranie. Naogół jednak wyrób ich stoi na dość prymitywnym poziomie, nie mogą więc konkurować ze słynnymi na cały świat wyrobami irańskimi. Od kilku lat, więzienna fabryka w Bagdadzie wyrabia dywany na wzór irańskich.

G a r b a r s t w o. Garbarstwo rękodzielnicze znane było w Iraku od wielu lat. Nowoczesne garbarnie istnieją dopiero od powstania Królestwa Iraku. Wiele osób, wysłanych wówczas do Europy, po dłuższej specjalizacji wróciło do kraju i oddało się pracy nad udoskonaleniem tej gałęzi przemysłu. Nowoczesne garbarnie wyprawiają przeważnie skórę dla armii i policji. Przy niektórych gatunkach skóry, garbarnie ograniczają się tylko do oczyszczania, następnie skóry zostają wysyłane do Europy dla uzupełnienia procesu garbarskiego.

B u d o w a ł o d z i r z e c z n y c h. Łodzie zwykłe i żaglowe są budowane we wszystkich częściach kraju. Najwięcej szkatników zamieszkuje w Basra. Wszystkie łodzie, barki, promy itp. wyrabiane są z mocnego, ciężkiego drzewa

i odznaczają się dobrym wykonaniem. Szkutnicy mają duże doświadczenie, gdyż zawód ten jest przeważnie dziedziczny.

W y r o b y s r e b r n e. Rzemiosłem tym już w starożytnym Iraku trudnili się Sabejczycy, którzy w tej dziedzinie wykazują dużo artyzmu i potrafią wykonać bardzo efektowne i precyzyjne przedmioty ze srebra z wyrytymi rysunkami i napisami. Wyroby te zdobyły wiele rozgłosu i znane są na rynkach w Bejrucie, Damaszku, Kairze i w innych miastach Bliższego Wschodu.

W y r ó b n a c z y ń m i e d z i a n y c h. Produkcja ta obejmuje przede wszystkim następujące wyroby: kotły, rondle, tace, miski i artystycznie wykonane dzbanki. Pomimo dużego importu do Iraku naczyń kuchennych, przemysł ten rozwija się pomyślnie, a to dzięki przywiązaniu miejscowej ludności do rodzinnych wyrobów miedzianych.

O d l e w n i e i g i s e r n i e. Przemysł odlewniczy jest w Iraku bardzo słabo rozwinięty. Założone w ostatnich latach fabryki w Bagdadzie, produkują drobne wyroby, oraz w małej ilości rury wodociągowe.

P r z e m y ś ł t y t o n i o w y. Znaczną rolę w życiu ekonomicznym Iraku odgrywa jego przemysł tytoniowy.

W okresie ostatniego dziesięciolecia produkcja papierosów z roku na rok szybko wzrasta, czemu w znacznej mierze, sprzyja doskonała jakość irackiego tytoniu. Irak posiada obecnie 9 fabryk wyrobów tytoniowych, które znajdują się w Bagdadzie, Basra i Mosulu. Fabryki te zaopatrują w papierosy rynek wewnętrzny, oraz eksportują część produkcji do sąsiednich krajów.

W y r ó b n a p o j ó w w y s k o k o w y c h. Wino wyrabiane jest w Iraku już od najdawniejszych czasów z winogron, które uprawiane są w północnej części Iraku. Założone w ostatnich latach nowoczesne tłocznie, prowadzone według najnowszych zasad higieny, stale zwiększają i ulepszają produkcję wina. Największe wytwórnie wina znajdują się w Kirku i w okręgu mosulskim. Fabryka w Mosulu wyrabia szampan,

słynne wino Hadba i inne napoje wysokokowe. Arak jest dystylowany w środkowym Iraku z daktyli, w północnym — z winogron. Za najlepszy uchodzi arak bagdadzki o dużej zawartości alkoholu. Procentowo zawartość alkoholu w araku bagdadzkim dorównuje „whisky”. Dla fabrykacji araku wybudowano dużą rektyfikację w Bagdadzie. Rząd iracki ma nadzór nad wytwórniami alkoholu i nad jego eksportem.

Przemysł ceramiczny. Dzięki ładnemu i maszynowemu wykonaniu, wyroby ceramiczne irackie cieszą się na rynku wewnętrznym i w krajach sąsiednich dużym powodzeniem.

Miasta Bagdad i Amadija słyną z wyrobów ceramicznych (ładne dzbany i słoje). Wyroby bagdadzkie odznaczają się żywymi barwami i bogatymi deseniami. Historia przemysłu ceramicznego w Iraku sięga bardzo odległych czasów; dowodzą tego liczne i ciągle jeszcze niewyczerpane wykopaliska.

Dachówki i cegły. Wyrób dachówek zapoczątkowany był dopiero przed 15 laty, gdy zaczęto budować nowoczesne gmachy w Bagdadzie. Obecnie dachówki, wyrabiane w Iraku, dorównują najlepszym wyrobom zagranicą. Nowoczesne cegielnie wyrugowały większość dawnych, małych prymitywnych pieców cegielnianych o jednym palenisku.

Mydło. Irak posiada trzy większe fabryki mydła, które zostały założone dopiero w ostatnich latach. Dotychczas mydło produkowały małe wytwórnie domowe. Mydło irackie jest wyrabiane z dwóch surowców: z olju sezamowego w południowym Iraku, i z oleju oliwkowego w północnym. Czasami do tej produkcji używane są też olej lniany, rycynowy i bawełniany. Jedna z nowoczesnych fabryk mydła w Amadija, prowadzona przez europejskiego fachowca, produkuje mydło wysokiej jakości, które jednak nie pokrywa zapotrzebowania rynku wewnętrznego.

Wyrób luster. Do niedawna zapotrzebowanie rynku wewnętrznego na lustra pokrywały przeważnie firmy belgijskie. Obecnie sytuacja całkowicie się zmieniła, gdyż powstało kilka fabryk luster w Bagdadzie, które prawie całko-

wicie pokrywają zapotrzebowanie rynku krajowego. Należy nadmienić, iż lustra wyrabiane w Bagdadzie dorównują całkowicie lustrom belgijskim.

O b r ó b k a b a w e ł n y. W Bagdadzie istnieją dwie fabryki obróbki bawełny. Jedna z nich jest oparta na kapitale zagranicznym, druga zaś powstała dzięki staraniom króla Faisala I, pod którego protektoratem utworzono ją w 1927 roku.

Ze wzrostem ilości uprawianej bawełny, znacznie podniosła się i rozwinęła przeróbka bawełny w ostatnich latach. Do czasu założenia tych fabryk, obrabianie bawełny odbywało się zapomocą starych, ręcznych narzędzi, które do dziś zachowały się we wsiach.

W y t w ó r n i e m e b l i. Rozwój meblarstwa przypada na okres ostatniego dziesięciolecia. Stolarnie, licznie istniejące we wszystkich większych miastach Iraku, wyrabiają nawet najnowocześniejsze meble wzorując się na zagranicznych wzorach. Oprócz mebli giętych, które dotychczas są importowane, irackie zakłady mebli prawie całkowicie pokrywają zapotrzebowanie kraju.

E l e k t r o p l a s t y k a i c y n k o g r a f i a. W roku 1931 został założony pierwszy zakład elektroplastyki, który jest zaopatrzony w nowoczesne maszyny i narzędzia. Obecnie Irak posiada kilka podobnych zakładów.

Do 1917 r. cynkografia była nieznaną w Iraku. Pierwszy zakład cynkograficzny powstał w Basra, drugi w 1925 r. w Bagdadzie, a w 1931 r. utworzono państwowe zakłady cynkograficzne, pod kierownictwem egipskiego fachowca. Zakłady te, wraz z prywatnymi zakładami cynkograficznymi, których już szereg istnieje w Iraku, pokrywają całkowite zapotrzebowanie kraju.

F a b r y k i o b u w i a. Do niedawna jeszcze obuwie wyrabiano w Iraku wyłącznie ręcznie. Obecnie pracuje kilka fabryk obuwia i szereg mniejszych wytwórni, których wyroby mogą konkurować z wyrobami zagranicznymi. Rząd, pragnąc rozwinąć tą gałąź przemysłu, wprowadził wysokie cło na obuwie pochodzenia zagranicznego.

W y r ó b z a p a ł e k. Przemysł zapalczany liczy za-
ledwie cztery lata. Fabryki zapalek, których istnieje dwie,
w Bagdadzie i w Mosulu, nie pokrywają jeszcze w całości
zapotrzebowania rynku wewnętrznego.

O l e j a r n i e. Irak posiada kilka olejarni, wyrabiają-
cych oleje sezamowe, lniane i rycynowe. Oleje irackiej pro-
dukcji stosuje się do fabrykacji mydła, i używa się ich do ma-
szyn, nie stosuje się jednak do produkcji farb.

K a f l e d o p o d ł ó g. Wobec drożyzny drzewa,
jak również ze względu na panujące upały, podłogi wykładane
są w Iraku płytkami cementowo-kamiennymi. Olbrzymie za-
potrzebowanie na ten artykuł pokrywają całkowicie miejsco-
we wytwórnie.

KOMUNIKACJA.

KOLEJE ŻELAZNE.

Przed rokiem 1914 powstał pierwszy projekt budowy drogi kolejowej w Iraku. W tymże roku zbudowano pierwszy krótki odcinek toru kolejowego Bagdad — Samarra. W czasie wojny Niemcy wykończyli odcinek Samarra—Bejdzi—Kala Szargat, którego część (Bejdzi—Kala Szargat) została następnie zniszczona w czasie działań wojennych.

Poza północnym odcinkiem Niemcy wybudowali kolej Bagdad—Kurejtu.

Wojska angielskie po zdobyciu południowej części Iraku zbudowały linie kolejowe Basra — Nasyryja nad Eufratem i Basra — Al-Amara nad Tygrysem. Odcinek drugi obecnie nie istnieje, gdyż został zniszczony podczas wojny. Pozatym Anglicy rozszerzyli sieć kolejową, prowadząc tor z Nasyryja via Bagdad do Samarry i z Bagdadu do Kut - Al - Amara.

Do 1920 roku koleje irackie znajdowały się pod zarządem angielskich władz wojskowych, które w roku tym oddały je angielskiej cywilnej administracji. W 1936 r. rząd iracki przyjął od Anglików linie kolejowe, jednak pod warunkiem obsadzenia ważniejszych stanowisk w administracji kolejowej przez poddanych angielskich.

Obecnie cała sieć kolei dzieli się na następujące magistrale:

1. Port Margil (Basra) — Bagdad z liniami bocznymi: Szabiba, Ur-Nasyryja i Hindija-Karbela.

2. Bagdad — Kirkuk, linia boczna Khanekim (10 km od granicy Iranu).

2. Bagdad — Bejdzi.

Obecnie rząd iracki buduje z wielką energią drogę kolejową Bejdzi—Tel Koczuk przez Mosul. Kolej ta połączy Basrę z Haj-

dar-Pasza (koło Stambułu), a w przyszłości zamierza połączyć drogą kolejową Kirkuk z Mosulem (z przeprowadzeniem połączenia z Arbilem).

Wielkie znaczenie dla życia gospodarczego Iraku będzie miało zbudowanie mostu kolejowego w Bagdadzie, który połączy magistralę Bagdad — Kirkuk z drogą południową. Most ten jest obecnie w trakcie budowy.

Ogólna długość sieci kolejowej wynosi 1211 km; — dzieli się ona na następujące odcinki:

Basra-Bagdad	539 km.
Bagdad-Bejdzi	213 „
Bagdad-Kirkuk	326 „
Karagan-Khanekin . .	28 „
Ur-Nasyryja	16 „
Hindija-Kerbela	36 „
Krótka bocznice—łącznie	26 „
	1211 km.

Koleje irackie i wszystkie sprawy z nimi związane podlegają Ministrowi Gospodarstwa i Komunikacji.

Ponieważ cały system kolejowy Iraku został rozudowany bez należytego przygotowania, trwałość i sprawność kolei pozostawiała dużo do życzenia. Natychmiast też po przejęciu kolei przez rząd iracki dokonano wielu inwestycji — przede wszystkim przeprowadzono naprawę torów i budowę szeregu tymczasowych drewnianych mostów kolejowych. Obecnie opracowywany jest plan polepszenie stanu torów w całym państwie, jak również budowy mostów betonowych, oraz usprawnienia taboru przez sprowadzenie nowych wagonów i parowozów z zagranicy.

W rozwoju komunikacji kolejowej Iraku olbrzymią rolę odgrywa jej taniość, konieczna zresztą, gdyż większa część mieszkańców spowodu ubóstwa nie mogłaby inaczej korzystać z usług kolei. Z tego również powodu różnica cen między poszczególnymi klasami jest niespółmiernie wielka w porównaniu z różnicami, przyjętymi na kolejach europejskich.

Na utrzymanie niskich cen wpływa i to, że koleje muszą się liczyć z konkurencją żeglugi śródlądowej a szczególnie komunikacji rzecznej na odcinku Basra—Bagdad. Stały rozwój dale-

kobieźnej komunikacji autobusowej również zmusza koleje irackie do przeprowadzenia obniżek cen jazdy. Koleje, mając na względzie rozwój turystyki krajowej, jak również zachęcenie grup pielgrzymów do korzystania z komunikacji kolejowej, wprowadziły znaczne redukcje cen dla przejazdów do poszczególnych miejscowości, odwiedzanych przez turystów i pielgrzymki religijne. Również przy eksporcie towarów koleje udzielają często zniżek.

Jeśli chodzi o połączenie kolejowe Iraku z Europą, to jest ono bezpośrednie dopiero z Tel-Koczuk do którego trzeba jechać autobusem z Bejdżi lub Kirkuku. Znajdująca się w budowie linia, łącząca Bejdżi z Tel-Koczuk, będzie miała wielkie znaczenie, dając bezpośrednie połączenie z Basry do środkowej Europy. Najważniejszym połączeniem kolejowym Iraku z Europą jest pociąg Taurus Express i Simplon-Orient Express.

Niżej podane zestawienie ilustruje ruch pasażerski i towarowy na kolejach Iraku w poszczególnych latach:

Ruch pasażerski:

Rok	Ilość pasażerów	Przebyte km.	Przeciętny koszt km.	Dochód. £ ang.
1930/31	773.077	89.036.432	1,63 filsa*)	160.941
1931/32	809.264	86.971.355	1,32 „	128.029
1932/33	1.462.447	143.563.043	0,92 „	142.959
1933/34	1.799.542	179.467.893	0,74 „	149.118
1934/35	2.112.711	209.968.294	0,69 „	163.139

Ruch towarowy:

Rok	Ilość ton	Przebyte km	Koszt t/km	Dochód £ ang.
1930/31	500.761	188.083.503	2,25 filsa	413,412
1931/32	447.442	154.588.736	2,13 „	317,196
1932/33	421.046	155.627.519	2,22 „	342,470
1933/34	459/191	178.299.607	2,27 „	367,309
1934/35	574.434	227.430.170	1,76 „	400,442

*) 1 fils = 2, 6 gr.

KOMUNIKACJA SAMOCHODOWA.

Od szeregu lat, z inicjatywy czynników rządowych, jak również z inicjatywy prywatnej, powstała w Iraku sieć linii samochodowych pasażerskich i towarowych. Najważniejszymi połączeniami samochodowymi są następujące linie:

1. Bagdad—Ramadi—Rutha—Damaszek. Komunikacja na tym szlaku odbywa się dwa razy tygodniowo. W czasie pory deszczowej połączenia są nieregularne.

Komunikacja pasażerska jest prowadzona przez towarzystwa prywatne:

a) „Nairn Transport Co.“, b) „Rafiden Co.“, c) „Sociétés Reunies de Transdesertique“, d) „Yehya Augurly Transport Co“.

Z Bagdadu do Ramadi prowadzi droga asfaltowa, z Ramadi w kierunku Rutby wybudowano około 100 km drogi asfaltowej; dalsza trasa prowadzi szlakiem pustynnym, aż do syryjskiego fortu Abu-Szamat oddalonego o 60 km od Damaszku.

2. Bagdad — Bakuba — Khanekin — Kermanszach — Teheran. Od Bagdadu do Khenekinu (granica Iranu) prowadzi droga asfaltowa i pustynna. Na terytorium Iranu prawie nieprzerwanie szosa. W miesiącach zimowych spowodu opadów śnieżnych w górach, komunikacja jest bardzo utrudniona, a często przez kilka tygodni nieczynna. Niejednokrotnie podczas deszczów na odcinku Bagdad — Khanekin ruch samochodowy jest niemożliwy.

3. Kirkuk — Mossul — Tel.Koczuk. Połączenie to, poza obsługą lokalną, uzupełnia linię kolejową Bagdad — Haidarpasza. Podczas deszczów komunikacja na tym odcinku jest bardzo utrudniona, a czasem przerywana.

4. Bagdad — Kut-Āmara. Linia ta daje wygodne połączenie ze stolicą.

Bagdad — Nedżef i poprzez pustynię Neful do Medyny. Połączenie to jest uruchomiane tylko w okresie pielgrzymek do Mekki i Medyny.

Poza wymienionymi głównymi arteriami autobusowymi istnieje jeszcze wiele krótszych połączeń z szeregiem miasteczek i osad.

Długość poszczególnych linii autobus-
wych:

- 1) Bagdad-Ramadi . . 110 km
 Ramadi-Rutba . . . 350 „
 Rutba-Damaszek . . 480 „
 Bagdad-Damaszek . . 940 km
- 2) Bagdad-Khanekin . . 150 km
 Khanekin-Teheran . . 820 „
 Bagdad-Teheran . . . 970 km
- 3) Kirkuk-Mosul . . . 180 km
 Mosul-T. Koczuk . . 170 „
 Kirkuk-T. Koczuk . . 350 km
- 4) Bagdad-Kut . . . 170 km
 Kut-Amara . . . 200 „
 Bagdad-Amara . . . 370 km
- 5) Bagdad-Nedżef . . . 205 km
 Nedżef-Medyna . . 1298 „
 Bagdad-Medyna . . . 1503 km

KOMUNIKACJA ŚRÓDLĄDOWA WODNA.

Obie płynące przez Irak wielkie rzeki Eufrat i Tygrys wyzyskane są dla żeglugi śródlądowej pasażersko-towarowej. Na rzekach tych istnieje stała regularna komunikacja statkami towarzystw: „Euphrates - Tigris Steam Navigation Co.” i „Mesopotamia - Persia Corporation Ltd.” Poza tym stale krążą duże łodzie żaglowe, motorowe, berlinki ciągnięte przez motorówki, oraz charakterystyczne „guffy” — okrągłe łodzie zrobione z trzciny pokryte asfaltem.

KOMUNIKACJA LOTNICZA.

Przez Irak przechodzi szereg linii lotniczych. W Bagdadzie lądują samoloty pasażerskie następujących towarzystw: K. L. M. — linia holenderska (Europa — Mała Azja — Indie Angielskie i Holenderskie), „Imperial” (Europa — Australia), „Lufthansa” (Londyn — Berlin — Basra, oraz Bagdad — Teheran — Kabul), „Air France” (Bagdad — Damaszek — Paryż) i „Misr Line” (Bagdad — Palestyna — Egipt).

PORT BASRA.

P o r t B a s r a. Granice portu rozciągają się od Zatoki Perskiej u ujścia rzeki Szatt-al-Arab do Nahurumar leżącego o 35 km w górę rzeki.

Szatt-al-Arab, dzięki swej dużej głębokości i szerokości, doprowadza do Basry nawet największe okręty transoceaniczne, tworząc z Basry port skupiający prawie cały import i eksport zamorski Iraku. Również ruch pasażerski jest dość znaczny. Poza tym port Basra jest głównym rynkiem daktylowym i zbożowym.

Rozwój portu Basra datuje się od wojny światowej.

Jako główna przystań została obrana wioska Margil, położona o 7 km od Aszar, niedaleko której biegł głęboki kanał długi 3,5 km. Praca nad budową głównej przystani portu Basra była wyjątkowo trudną. Obszar inwestycyjny obejmował niski, błotnisty brzeg, ciągle zatapiany w czasie wylewów rzecznych, porośnięty gajami palmowymi poprzecinany przez małe zatoki, lub rowy irygacyjne. Cały ten obszar został osuszony a wydźwignięty ponad poziom wylewów, stał się zdadnym do założenia nowoczesnego portu.

Najpotrzebniejsze budowle oraz urządzenia zostały wykończone w roku 1919. Początkowo port miał służyć wyłącznie celom wojennym i był pod administracją władz wojskowych. Wkrótce jednak administracja przeszła w ręce specjalnej komisji, która powoli przekształciła Basrę w port handlowo-wojenny.

W czasie przejęcia portu od władz wojskowych, Basra nie posiadała żadnych składów towarowych. Ładunki były przeładowywane bezpośrednio do wagonów kolejowych, lub były wyładowywane na wolne miejsca, co było wielce niewygodne i powodowało straty. Rozpoczęto więc budowę składów towarowych. Po wystawieniu niezbędnych budowli przystąpiono do wyposażenia portu w niezbędne urządzenia. Obecnie port Basra należy do jednych z najlepiej wyekwipowanych portów Bliskiego Wschodu.

Jedną z ważniejszych prac nad usprawnieniem portu było przekopanie specjalnego kanału u wejścia Szatt-al-Arab'u, który udostępnił dopływ dużych okrętów do Basry i Abadan.

W roku 1928 przystąpiono ponownie do pogłębiania tego kanału. Prace te kosztem £ 250,000 zostały ukończone w 1930 r. Przeciętna głębokość kanału waha się od 9 do 18 m. Od tego czasu okręty o zanurzeniu powyżej 9 m mogą swobodnie dopływać do Basry, wraz z całym swym ładunkiem, podczas gdy dawniej 2/3 ładunku musiano wyładowywać w bardzo dużej odległości od portu. Obecnie obszar portu wynosi ponad 6 km². Część tych terenów wydzierżawiono dyrekcji kolei, dzięki czemu odcinek linii Bagdad — Basra biegnie przez terytorium portu, co ułatwia w znacznej mierze transport towarów.

Inna część terytorium portowego została przeznaczona na port lotniczy, który został wybudowany według najnowszych wymagań technicznych.

Obok głównej przystani znajduje się siedem głównych składów dla towarów importowanych i eksportowanych. W składach tych może pomieścić się 120 tys. ton ładunku i 200 tys. ton ziarna. Składy ziarna posiadają dźwigi, które umożliwiają bezpośrednie, szybkie załadowanie i wyładowanie. Do przeładowywania wyjątkowo ciężkich towarów są dźwigi o nośności do 30 ton.

Dla ekspedycji nafty służy specjalna przystań zaopatrzona w odpowiednie urządzenia. Ujemną stroną tej przystani jest to że dopływać do niej mogą tylko rzeczne statki spowodu małej głębokości wody.

Wielkość i wzrost ruchu handlowego przez port Basry ilustruje poniższe zestawienie:

Ilość okrętów przybyłych do portu
i ich tonaż.

Rok	Ilość okrętów	Ton
1921/22	579	2.612.808
1922/23	530	2.581.855
1931/32	819	4.609.258
1932/33	796	4.606.556
1933/34	881	5.355.119
1934/35	950	5.368.819

W porcie Basra ogniskuje się kilka ważnych węzłów pasażersko-towarowych komunikacji morskiej. Z ważniejszych linii należy wymienić:

1. The British India Steam Navigation Co. (Basra — Muhamra — Buszira — Karaczi — Bombaj).
2. Orient Steam Navigation Co. (Anglia, Australia, Południowa Afryka, Bliski Wschód).
3. The Peninsular & Orient Navigation Co. (D. Wschód).
4. The Ellerman & Busknall Steamship Co. Ltd. (U.S.A.).
5. The Dollar Steamship Lines, Inc.
6. The Lloyd Trestino, (Basra — Haifa — Beyrouth — Cypr — porty Italii).
7. Hansa Line (Basra — porty śródziemnomorskie i bałtyckie).
8. The Nippon Yusen Kaisha (Daleki Wschód).
9. The Osaka Shosen Kaisha (Basra — Daleki Wschód).

Stacje wiertnicze towarzystw: „Anglo-Iranian Oil” i „British Tanker” są połączone drogą lądową z Abadan, skąd prowadzą linie okrętów - cystern do portów Półwyspu Arabskiego, Europy i Indii.

Poza okrętami parowymi komunikację towarową utrzymują statki żaglowe, głównie między portami Zatoki Perskiej i portami zachodnich wybrzeży Indii. Ilość kursujących żaglowców znacznie się zwiększa w czasie sezonu daktylowego. W ciągu roku liczba okrętów żeglownych, zawijająca do Basry, wynosi około 6,000.

W ostatnich latach ruch pasażerski w porcie znacznie osłabł. Przyczyniło się do tego otwarcie komunikacji samochodowej Bagdad — Damaszek, uzupełnienie połączenia kolejowego Bagdad — Stambuł przez linię samochodową Kirkuk — Tel Koczuk, oraz zwiększenie się ilości linii lotniczych przechodzących przez Irak.

W 1935 r. ruch pasażerski w porcie Basra wyniósł 17.000 osób.

Towary importowane do Iraku przez Basrę pochodzą przeważnie z Anglii, Niemiec, Francji, Belgii, Italii, Indii i Japonii. Najważniejszą pozycję w eksporcie kierowanym przez

Basrę zajmują daktyle, które wysyłane są do Anglii, Stan. Amer. Półn., Australii i Indii, oraz do krajów europejskich. Poza tym eksportowane jest przez port ten: zboże, wełna, skóry.

Obrót towarowy portu Basra:

Rok	Import ton	Eksport ton	Razem ton
1931/32	159.631	459.855	619.498
1932/33	263.506	320.124	583.630
1933/34	259.187	326.731	585.918
1935/35	254.709	531.196	785.905

Import przez port Basra:

Artykuły główne	1932/33 r. ton	1933/34 r. ton	1934/35 ton
Konstrukcje żel. i odlewy ciężkie	54.019	32.365	41.983
Cukier	32.542	49.316	30.773
Cement	16.002	22.213	29.597
Drzewo	29.801	16.300	20.251
Blacha żelazna, żel. prętowe . .	3.007	4.267	3.810
Tkaniny	18.940	20.652	23.185
Komplety skrz.	18.370	10.836	12.083
Węgiel	13.295	7.525	10.433
Maszyny	3.007	7.102	3.810
Kamień	5.674	4.667	7.053
Papier	2.615	3.509	3.915
Oleje	4.787	4.119	6.920
Piwo	1.856	2.212	1.825

Eksport przez port Basra:

Artykuły główne	1932/33 r. Ton	1933/34 r. Ton	1934/35 r. Ton
Zboże. . .	124.877	163.841	303.109
Daktyle. .	162.863	117.306	184.109
Korzenie .	7.933	9.025	4.668
Wełna . .	2.650	4.060	3.953
Skóry. . .	970	3.012	1.381
Bawełna .	65	704	537
Tytoń . .	419	102	109

Połączenie komunikacyjne Polski z Irakiem:

1 Z Gdyni przez Londyn lub Amsterdam do Bejrutu, Haify albo Basry. Z Bejrutu (Haify) autobusem przez pustynię do Bagdadu. Z Basry koleją, względnie drogą rzeczną, do Bagdadu.

2 Przez Konstancę statkiem „Polonia” lub statkami T-wa S. M. R. do Haify lub Bejrutu, następnie pustynną komunikacją do Bagdadu.

3 Przez Sambuł — Haidarpasza — Tel Koczuk — Kirkuk --- Bagdad.

4 Lotniczą linią: Warszawa — Lyda (Palestyna), z Lydy do Bagdadu samolotem: K. L. M., Misr Line, Imperial, Air France.

H A N D E L.

W starożytnych czasach Irak odgrywał rolę jednego z główniejszych szlaków handlowych. Towary przywożone przez Zatokę Perską kierowane były drogą karawanową, przez pustynię, do Syrii i Palestyny, oraz wzdłuż Eufratu do Anatolii. Ilość towarów eksportowanych wówczas z Iraku była stosunkowo niewielka, ze względu na duże zapotrzebowanie w kraju. Import obejmował przede wszystkim żelazo i miedź. Dość mocna pozycja handlowa zachowała się do Kalifatu Abasydów. Okres najazdów i okupacji doprowadziły handel, jak i inne gałęzie życia ekonomicznego Iraku, do zupełnego upadku.

Cyfry statystyczne, dotyczące handlu wewnętrznego i zagranicznego za dziesięciolecie przed wojną światową, są niedokładne i nieścisłe.

Większość danych była zaczerpnięta z raportów przedstawicieli państw zagranicznych, gdyż rząd ottomański nie prowadził żadnej odpowiedniej rejestracji handlowej. Najdokładniejsze wiadomości podawały konsulatory brytyjskie i niemieckie.

Wśród towarów importowanych główne miejsce zajmowały: wyroby tekstylne, lekarstwa, metale, maszyny, cukier, herbata, kawa, smary, воск, zapalki, galanteria, garbowane skóry. Poza tym, mimo dużego bogactwa ropy naftowej, była ona importowana z Rosji, Ameryki i Iranu.

Niektóre z wymienionych wyżej artykułów były przesyłane tranzytem przez Bagdad do Iranu, względnie do Armenii i Kurdystanu. Najważniejszymi z miast i krajów, które miały stale kontakt handlowy z Irakiem były: Hamadan, Kermanszach, Tabryz, Teheran, oraz Armenia i Nedż.

Artykułami eksportowanymi z Iraku była: wełna, skóry, opium i dywany. Najważniejszymi ośrodkami handlowymi by-

ły: Bagdad, Basra, Mosul. Bagdad był, jak zresztą i jest obecnie, głównym ośrodkiem gospodarczym, do którego były importowane towary z zagranicy przez Basrę. Roczna wartość obrotów handlowych kupców bagdadzkich z firmami zagranicznymi wynosiła około £ 4,000,000, przyczem import trzykrotnie przewyższał eksport.

Basra odgrywała przede wszystkim rolę portu rozdzielczego. Około 20% towarów przywożonych z zagranicy Basra zatrzymywała dla swego okręgu, resztę przesyłała rzeką do Bagdadu.

Mosul, dzięki odpowiedniemu położeniu geograficznemu, był pomostem łączącym Irak z Kurdystanem, północnym Iranem i południową Turcją.

W latach przedwojennych Anglia i Indie wyprzedzały wszystkie inne państwa w handlu z Irakiem. Poza tym znaczny udział w imporcie Iraku brały państwa: Niemcy, Austria, Francja, Rosja, Ameryka, Belgia i Chiny. Udział Japonii był bardzo nikły.

Anglia eksportowała tkaniny wełniane i bawełniane — importowała z Iraku wełnę, skóry surowe, sierść, zboże, daktyle.

Indie eksportowały: jedwab, herbatę, gumę, importowały z Iraku daktyle i konie.

Niemcy eksportowały: galanterię, artykuły sanitarne, lekarstwa, chemiczne produkty. Importowały: zboże, skóry, wełnę.

Belgia eksportowała: cukier, miedź, wosk. Importowała bardzo mało.

Austria. Eksport: cukier, szkło i wyroby szklane, papier. Import z Iraku bardzo mały: nieco zboża i skór.

Francja. Eksport: jedwab lionski, różne tkaniny, cukier, perfumy, napoje alkoholowe, siarka. Import: skóry, wełna i pióra ptasie.

Rosja eksportowała wszelkiego rodzaju drzewo i naftę. Rosja utraciła Irak jako odbiorcę nafty z chwilą uzyskania koncesji przez amerykańskie i perskie towarzystwa naftowe na wiercenia w Iraku. Import towarów irackich do Rosji ograniczał się jedynie do niewielkiej ilości skór.

Ameryka eksportowała naftę do czasu wierceń na terytorium Iraku.

Chiny eksportowały porcelanę i wyroby jedwabne, importowały tranzytem przez Irak opium.

Jeśli chodzi o kraje sąsiednie, to najbardziej ożywiony handel prowadził Irak z Persją, z którą Irak był połączony trzema drogami: 1) z Basry do Achwazu, 2) z Bagdadu przez Khane-kin, Kasr-i-Szirin do Kermanszachu, 3) z Mosulu do Rania przez Arbil i Kojsandżak.

W czasie wojny światowej handel Iraku przeżył ciężki kryzys. Były wprowadzić momenty chwilowego ożywienia, dzięki wysiłkom Niemiec a następnie Anglii, lecz nie były to sytuacje normalne a spowodowane raczej raptownym zapotrzebowaniem jakichś artykułów.

Głębszej analizy sytuacji handlu w Iraku w okresie wojny nie da się przeprowadzić z powodu braku danych statystycznych i innych notowań rynku. Rejestracja ograniczała się jedynie do notowań opłat celnych i akcyzowych.

Najważniejszymi przyczynami wytworzenia się ciężkiej sytuacji handlowej w Iraku były wówczas:

1) wstrzymanie handlu pomiędzy Turcją a Persją po wprowadzeniu granic celnych, jak również stosowanie ograniczeń paszportowych.

2) spadek kursu indyjskiej rupii, która była podstawową walutą przy transakcjach zagranicznych.

3) spadek cen towarów na rynkach Iraku, ponieważ podaż znacznie przewyższała popyt.

Poza wyżej wymienionymi przyczynami, które wówczas spowodowały upadek handlu, dużą rolę odegrała sytuacja poszczególnych miast irackich; tak np. Mosul na skutek okupacji wojskowej był odcięty od reszty Iraku. Ten ciężki okres odbił się mocnym piętnem na późniejszej sytuacji handlowej Iraku, która dopiero od czasu powstania niepodległego królestwa uległa znacznej poprawie i stabilizacji.

Iran, pomimo małej liczby mieszkańców, posiada dość chłonny rynek. Przyczyną tego jest stopniowa europeizacja, ruch budowlany, powstawanie różnych większych i mniejszych wytwórni. Wzrasta również

Iran, pomimo małej liczby mieszkań-

wysep Arabski, gdzie europejczyk ma utrudniony, względnie uniemożliwiony dostęp. Na ożywienie handlu wpływa także przybywanie do Kerbeli i Nedżafu pielgrzymów szeickich z Iranu, Indii, Syrii i Beludżistanu, którzy pobyt swój często wyzyskują dla interesów handlowych. Nie wyklucza to jednak trudności, jakie pojawiają się w handlu zagranicznym i wewnętrznym Iraku. Obecnie właśnie rynek iracki odczuwa zastój w niektórych branżach. Na sytuację tą złożyło się szereg przyczyn z których najważniejszą są duże zapasy towarów, znajdujących się na rynku, oraz zwyżka cen towarów europejskich — kupcy iraccy uważają wzrost cen za chwilowy, więc w miarę możliwości wstrzymują się od zawierania transakcyj. Do zastoju przyczynia się poniekąd też obecna naprężona sytuacja międzynarodowa.

Największy udział w imporcie do Iraku mają Anglia, Japonia, Belgia, Niemcy, Italia, Francja i Indie.

A n g l i a. Udział przywozu firm angielskich wynosi około 30% całego importu irackiego. Z ważniejszych artykułów Anglia eksportuje do Iraku: żelazo (55% całego importu), odzież (45% całego importu), tkaniny wełniane (40%), tkaniny bawełniane (20%), cement. Poza tym do Iraku sprowadzane są z Anglii niektóre artykuły spożywcze (k o n s e r w y), galanteria i artykuły kosmetyczne.

Towary angielskie cieszą się w Iraku bardzo dobrą opinią i choć są nieco droższe od innych zagranicznych wyrobów, mają zapewniony stały zbytny na rynku irackim.

J a p o n i a. Drugie miejsce w imporcie Iraku zajmuje Japonia (20% ogólnego importu). Pomimo że towary japońskie są naogół liche, jednak dzięki swej taniości potrafiły w szybkim czasie opanować rynek.

Japonia importuje do Iraku: tkaniny bawełniane (80% całego importu), tkaniny jedwabne (90%), oraz wełniane, cement, s k r z y n k i d o d a k t y l i, odzież i szereg drobnych artykułów. Poza tym Japonia wywozi do Iraku w poważnych ilościach blachę ocynkowaną.

I n d i e. Kraj ten, dzięki swemu położeniu, może konkurować z oddalonymi państwami europejskimi. Indie eksportują do Iraku d r z e w o, węgiel drzewny, tkaniny, mydło, herbatę oraz swe wyroby ludowe.

B e l g i a. Firmy belgijskie, dobrze wprowadzone na rynkach Iraku, dostarczają: żelazo, tkaniny wełniane i bawełniane, plusze, cukier, szkło, naczynia emaliowane.

N i e m c y. Coraz szerzej przenikające na rynek iracki towary niemieckie zdobywają sobie liczną klientelę. W większych ilościach Niemcy eksportują do Iraku żelazo i cement.

F r a n c j a. Import francuskich towarów do Iraku ogranicza się jedynie do niewielkiej ilości żelaza oraz artykułów perfumeryjnych.

I t a l i a. Firmy włoskie wykazują coraz większe zainteresowanie rynkiem irackim. Towary importowane do Iraku z Włoch są: tkaniny bawełniane i wełniane — szczególnie koce, pledy, kapy itp., odzież, kapelusze (furażerki filcowe noszone przez irackich obywateli są w 95% wyrobu włoskiego). Towary włoskie mają u kupców irackich dobrą opinię.

C z e c h o s ł o w a c j a eksportuje do Iraku: maszyny, obuwie, tkaniny, cukier, oraz szereg drobnych artykułów galanteryjnych.

S y r i a wywozi do Iraku tkaniny i mydło. **Z. S. S. R.** — skrzynki do daktyli, drzewo tarte. **U. S. A.** samochody (90% importu), maszyny, metale oraz odzież.

H a n d e l z a g r a n i c z n y I r a k u: (wartość towarów w £ ang.):

Rok	Import	Ekspert *)	Tranzyt
1932/33	7.237.683	2.047.739	1.830.385
1933/34	6.179.565	3.801.851	3.008.735
1934/35	6.104.844	3.082.637	2.938.170
1935/36	7.239.672	3.518.363	2.184.511

*) w eksporcie nie jest uwzględniona wartość ropy naftowej eksportowanej przez I. P. C.

Udział poszczególnych państw w imporcie irackim (według wartości w £ ang.):

K r a j	1933/34 r.		1934/35 r.		1935/36 r.	
	w £ ang.	w %	w £ ang.	w %	w £ ang.	w %
Anglia.	2.026.997	33,64	1.505.730	25,10	2.037.488	28,50
Japonia	706.413	11,72	1.223.503	20,39	1.432.228	20,04
Iran.	440.604	7,31	509.581	3,49	650.553	9,10
Indie	536.337	8,90	394.237	6,57	489.318	6,85
U. S. A.	435.018	7,22	380.973	6,35	432.381	6,05
Niemcy	154.901	2,57	311.786	5,20	389.853	5,45
Belgia	300.094	4,95	324.580	5,41	286.921	4,01
Holandia. . . .	170.459	2,83	122.626	2,04	147.914	2,07
Jawa	106.595	1,77	122.735	2,05	139.929	1,94
Syria	143.447	2,38	137.197	2,28	137.590	1,92
Egipt	96.480	1,60	158.805	2,65	128.158	1,79
Czechosłowacja .	43.783	0,73	51.940	0,87	121.750	1,70
Francja	260.570	0,32	105.949	1,77	119.157	1,67
Italia , ...	180.422	2,99	126.706	2,11	98.567	1,39
Szwecja	53.848	0,90	76.115	1,27	93.289	1,31
Z. S. S. R. . . .	79.288	1,32	108.711	1,82	71.481	1,00
Rumunia	11.834	0,20	42.885	0,71	71.419	1,00
Cejlon	44.719	0,74	71.475	1,19	67.117	0,94
Turcja	44.724	0,74	48.965	0,82	31.933	0,45
Australia	16.948	0,28	23.392	0,39	30.996	0,43
Austria	37.353	0,64	22.687	0,37	24.895	0,35
Szwajcaria . . .	14.609	0,24	25.757	0,43	22.520	0,32
Arabia	24.635	0,48	23.351	0,39	19.106	0,27
Dania	8.163	0,14	15.940	0,27	16.486	0,23
Norwegia	12.721	0,13	7.854	0,21	15.726	0,22
Palestyna i Trans- jordania	17.574	0,29	11.216	0,19	15.280	0,21
Polska	6.514	0,11	9.734	0,16	10.243	0,14
Chiny	11.323	0,19	9.475	0,16	7.284	0,16
Grecja	2.086	0,03	5.194	0,08	6.674	0,09
Inne kraje	36.786	0,62	20.287	0,34	32.105	0,45
Razem	6.024.954	100,00	5.999.375	100,00	7.148.161	100,00

Pochodzenie głównych artykułów importowych:

1) Żelazo, żeliwo i stal.

Kraj	1936 r.	1937 r.	
	Wartość £ ang.	Wartość £ ang.	Ilość ton
Anglia	469.268	708.046	43.278
Belgia	109.337	272.681	22.568
Niemcy	163.233	120.343	6.857
U. S. A.	22.111	45.427	747
Italia	441	8.736	241
Japonia	19.359	21.342	1.048
Francja	19.053	19.662	1.513
Iran	1.100	4.221	665
Egipt	1.212	4.947	135
Austria	1.961	2.381	52
Syria	1.419	4.220	163
Indie	5.051	4.728	160
Szwecja	9.559	10.838	318
Holandia	1.469	1.457	79
Palestyna	212	2.969	148
Węgry	640	2.150	45
Arabia	108	541	25
Czechosłowacja	3.698	4.847	154
Szwajcaria	11	57	—
Kanada	—	200	2
Polska	—	136	2
Inne kraje	134	116	2
Razem	829.377	1.240.045	78.196

2) Tkaniny bawełniane.

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	Wartość w £ ang.	Ilość metrów ²	Wartość w £ ang.	Ilość metrów ²
Japonia	719.176	50.286.761	874.027	51.671.620
Indie	19.293	1.285.963	70.027	4.392.354
Anglia	53.173	2.444.627	69.117	2.800.630
Italia	4.366	272.009	43.274	1.590.936
Niemcy	674	12.090	2.035	51.267
Belgia	2.685	61.799	5.051	118.114
Chiny	2	42	619	44.356
Syria	3.685	199.355	2.490	132.900
Finlandia	—	—	106	1.545
Węgry	—	—	617	18.503
Iran	69	1.326	1	87
Francja	195	4.243	82	2.891
Czechosłowacja	158	2.580	466	14.182
Holandia	40	793	272	6.916
Polska	75	1.986	209	2.251
Szwajcaria	29	965	133	3.576
Z. S. S. R.	1.302	79.981	—	—
Inne kraje	162	4.435	1	15
Razem	805,306	54.557.955	1.068.508	60.852.146

3) Tkaniny wełniane.

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	Wartość w £ ang.	m ²	Wartość w £ ang.	m ²
Italia	6.309	77.610	43.685	360.893
Belgia	72.599	1.304.494	91,235	1.583.401
Anglia	87.950	628.694	104.190	638.209
Japonia	13.150	136.125	25.177	285.449
Polska	6.858	108.118	13.550	172.490
Czechosłowacja .	1.968	45.524	2.622	45.524
Francja	9.253	72.068	2.473	15.233
Iran	1,302	8.285	914	6.752
Niemcy	1.407	7.745	1.635	9.000
Indie	21	209	345	2.296
Syria	994	7.676	696	6.336
Austria	7.928	44.916	1.364	8.598
Arabia	146	2.406	472	6.821
Holandia	86	455	133	871
Palestyna	229	995	76	735
U. S. A.	—	—	41	551
Inne kraje	56	439	—	—
Razem . .	210.256	2.445.760	288.608	3.128.407

4) Tkaniny jedwabne.

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	Wartość w £ ang.	Ilość w m ²	Wartość w £ ang.	Ilość w m ²
Japonia	17.240	379.028	21.240	453.715
Francja	986	9.381	1.183	9.322
Syria	477	3.667	876	5.573
Chiny	48.183	331.584	25.757	74.739
Anglia	9.789	77.962	4.804	34 405
Italia	273	4.203	209	4.341
Iran	119	1.907	94	1.725
Niemcy	7	50	77	609
Belgia	55	2.401	73	4.473
Indie	123	1.189	5	39
Inne kraje	26	244	22	243
Razem . .	31.223	511.606	34.284	589.175

5) Tkaniny ze sztucznego jedwabiu.

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	Wartość	Ilość w metrach ²	Wartość w £ ang.	Ilość w metrach ²
Japonia	308.916	17.891.583	426.365	20.038.193
Belgia	4.087	75.664	13.469	182.323
Syria	22.584	533.437	37.309	851.938
Italia	5.126	120.343	28.243	773.406
Niemcy	1.744	18.459	5.318	54.886
Francja	6.144	28.479	9.911	113.890
Anglia	2.293	41.635	3.086	31.076
Indie	29	423	2.426	110.538
Austria	53	706	173	2.245
Węgry	319	6.029	1.425	33.133
Czechosłowacja .	538	3.701	589	7.057
Szwajcaria . . .	95	1.857	532	7.109
Polska	—	—	227	3.731
Egipt	202	—	1.349	—
U. S. A. . . .	123	—	9.247	—
Inne kraje . . .	21	392	124	1.563
Razem . . .	352.091	18.873.293	529.121	22.211.088

6) Odzież.

Kraj	1936 r.	1937 r.
	Wartość w £ ang.	Wartość w £ ang.
Anglia	35.499	48.548
Japonia	10.857	14.502
U. S. A. . . .	8.593	10.532
Syria	869	5.909
Niemcy	591	1.977
Italia	4.229	4.803
Belgia	2.422	3.812
Iran	637	2.324
Austria	653	563
Francja	2.220	1.431
Polska	238	198
Chiny	310	55
Egipt	79	93
Palestyna . . .	248	702
Węgry	152	582
Szwajcaria . . .	—	36
Inne kraje . . .	101	62
Razem . . .	286.591	374.133

(7 Materiały drzewne, drzewo.

Kraj	1936 r.	1937 r.
	Wartość w £ ang.	Wartość w £ ang.
Rumunia	64.749	105.194
Z. S. S. R.	34.521	24.970
Jawa	20	11.328
Indie	56.562	53.530
Japonia	838	1.712
U. S. A.	1.292	771
Anglia	2.738	8.698
Polska	3.173	16.515
Austria	7.490	5.305
Turcja	2.219	3.333
Niemcy	433	1.256
Jugosławia	168	—
Szwecja	109	556
Australia	36,078	79,701
Kenja	628	4.720
Arabia	2.149	874
Francja	—	4.117
Francuskie Indochiny	2.037	2.284
Czechosłowacja	179	332
Iran	178	339
Belgia	278	195
Egipt :	83	190
Syria	174	143
Finlandia	—	124
Kolumbia	387	—
Kanada	364	—
Inne kraje	75	114
Razem	216.832	328.043

8) Kompletty skrzynkowe do daktyli.

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	Wartość w £ ang.	Ilość sztuk	Wartość w £ ang.	Ilość sztuk
Z. S. S. R.	51.377	1.953.951	30.114	884.750
Japonia	13.810	500.000	20.227	652.700
Finlandia	—	—	9.542	225.000
Norwegia	90	3.760	7.612	186.600
Szwecja	18.416	644.138	1.898	48.227
Rumunia	—	1.000	1.566	48.450
Niemcy	—	—	1.227	35.050
Estonia	—	—	1.079	27.193
Anglia	—	—	102	3.870
Belgia	1.210	40.237	—	—
Razem	85.007	3.145.998	73.855	2.120.741

9) Herbata.

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	Wartość w £ ang.	Kg	Wartość w £ ang.	Kg
Jawa	176.504	1.724.654	263.459	2.418.989
Cejlon	60.029	504.763	41.825	322.457
Indie	47.141	440.853	30.164	276.722
Japonia	10.251	170.963	13.429	215.876
Anglia	198	963	307	2.222
Chiny	16	73	1.662	32.566
Arabia	452	4.546	168	2.068
Inne kraje	41	243	8	102
Razem	294.632	2.847.048	351.122	3.261.002

10) Spirytus do motorów.

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	Wartość w £ ang.	Ilość w litrach	Wartość w £ ang.	Ilość w litrach
Iran	83.932	7.833.219	81.144	9.077.447
Anglia	102	6.146	106	5.570
Rumunia	5.309	728.441	1.433	200.946
Egipt	—	—	56	2.546
Syria	—	—	2	54
Razem	89.343	8.567.806	83.740	9.286.563

11) Oleje.

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	Wartość w £ ang.	Ilość w tonach	Wartość w £ ang.	Ilość w tonach
Iran	106.082	66.412	75.668	49.912

12) Cement.

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	Wartość w £ ang.	Ilość w tonach	Wartość w £ ang.	Ilość w tonach
Japonia	8.377	5.944	18.242	11.368
Niemcy	35.522	13.846	68.492	22.704
Syria	5.565	1.571	6.056	1.802
Dania	18.897	8.525	3.721	1.413
Anglia	78.038	27.865	75.528	27.301
Francja	589	118	1.647	362
Belgia	1.593	801	1.214	410
Austria	—	—	131	51
Italia	—	—	86	20
Czechosłowacja . .	4.651	2.274	—	—
Jugosławia	1.685	983	—	—
Holandia	1.490	802	—	—
Inne kraje	57	10	125	36
Razem	156.463	62.839	175.242	65,468

13) Cukier.

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	Wartość w £ ang.	Kg	Wartość w £ ang.	Kg
Holandia	120.404	11.589.456	148.493	12.595.193
Egipt	85.265	5.654.141	114.051	9.761.861
Jawa	2.691	399.052	59.282	8.095.768
Belgia	41.095	3.810.371	31.764	2.577.613
Anglia	59.414	8.432.692	41.000	4.485.541
Czechosłowacja . .	28.218	2.511.698	32.120	3.147.247
Chiny	4.667	362.452	5.997	503.742
Indie	350	25.899	610	58.978
Z. S. S. R.	17.960	1.779.506	5.298	470.164
Maroko	3.816	399.595	1.389	117.352
Razem	374.081	36.974.152	440.053	41.815.255

14) Mydło.

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	Wartość w £ ang.	Ilość kg	Wartość w £ ang.	Ilość kg
Indie	23.502	928.417	28.843	1.226.229
Syria	25.285	631.771	36.238	902.512
U. S. A.	4.409	64.857	5.586	84.048
Anglia	6.092	117.456	8.468	244.749
Japonia	3.259	130.578	7.517	253.792
Arabia	181	9.370	3.788	150.125
Palestyna	337	16.950	679	20.314
Niemcy	457	9.010	586	10.003
Francja	4.339	201.281	3.151	120.461
Inne kraje	403	13.043	665	14.220
Razem	63.264	2.174.733	95.521	3.026.455

15) Samochody i ich części.

Kraj	1936 r.	1937 r.
	Wartość w £ ang.	Wartość w £ ang.
U. S. A.	228.913	405.476
Anglia	30.906	48.881
Niemcy	4.218	5.962
Japonia	2.067	2.208
Francja	1.918	1.495
Palestyna i Transj. . .	198	2.243
Anglia	298	342
Syria	246	164
Czechosłowacja . . .	610	196
Indie	240	163
Italia	—	1.187
Arabia	91	156
Z. S. S. R.	1.192	43
Szwajcaria	—	90
Iran	388	5
Inne kraje	100	112
Razem	270.787	468.669

Eksport Iraku do poszczególnych krajów (w/g wartości w £ ng.):

Kraj	1933/34 r.		1934/35 r.		1935/36 r.	
	w £ ang.	w %	w £ ang.	w %	w £ ang.	w %
Anglia	900.521	13,34	2.035.965	29,61	756.556	25,07
U. S. A.	361.457	12,58	337.368	9,64	535.377	17,98
Indie	291.793	10,15	318.403	9,10	315.496	10,59
Palestyna Transj. . .	150.465	5,24	174.002	4,97	298.190	10,01
Iran	208.351	7,25	275.886	7,86	229.483	7,42
Syria	260.978	9,08	344.412	9,85	291.074	6,75
Arabia	187.417	6,58	178.754	5,11	178.581	6,00
Francja	68.521	2,38	114.416	3,27	82.021	2,75
Niemcy	101.714	3,55	157.625	4,51	68.242	2,26
Egipt	34.382	1,20	116.708	3,36	58.728	1,97
Algier, Maroko . . .	51.504	1,79	71.585	2,05	47.938	1,61
Kanada	15.283	0,53	22.960	0,66	44.104	1,48
Belgia	50.963	1,77	136.057	3,98	38.362	1,29
Australia	27.913	0,97	35.732	1,02	36.998	1,28
Italia	50.178	1,75	48.207	1,32	24.283	0,62
N. Zelandia.	10.560	0,36	12.492	0,37	12.789	0,43
Sudan	336	0,01	672	0,02	9.881	0,33
Turcja	42.027	1,46	35.384	1,01	8.494	0,29
Tunis	3.609	0,13	11.834	0,34	7.860	0,26
Inne kraje	55.848	1,94	71.739	2,05	41.037	1,38
Razem	2.873.820	100,00	3.498.172	100,00	2.977.993	100,00

**Główne artykuły eksportu z Iraku
według krajów przeznaczenia:**

1) Zwierzęta żywe

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	Wartość £ ang.	Ilość szt.	Wartość £ ang.	Ilość szt.
Palest. i Transj. .	140.861	228.882	261.518	420.900
Syria	18.877	23.529	13.584	14.240
Indie	8.486	315	8.746	340
Iran	706	378	2.688	222
Arabia	524	930	707	536
Turcja	3.234	140	35	4
Egipt	4.499	1.590	5.921	2.386
Chiny	—	—	7.200	25
Anglia	55	2	30	4
Belgia	—	—	5	1
Niemcy	7	11	—	—
Razem . . .	177.249	255.777	300.434	438.658

2) Zboże, Mąka

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	£ ang.	Kg	£ ang.	Kg.
Anglia	836.291	249.194.346	1.186.347	168.853.280
Syria, ...	4.126	1.515.377	88.482	17.853.687
Japonia	69.390	12.015.696	168.863	24.467.302
Indie	32.242	7.103.085	44.788	7.633.271
Arabia	52.004	10.342.600	57.009	8.157.967
Belgia	118.469	33.974.558	301.162	58.342.650
Francja	304	100.200	71.125	13.317.600
Palest., Transj. .	527	145.081	43.480	8.547.242
Niemcy	51.036	17.030.690	73.785	16.844.714
Maroko	6.864	1.310.599	1.375	275.000
Beludżistan . . .	164	50.100	322	49.761
Egipt	861	141.512	20.823	3.034.718
Chiny	2	475	—	—
Holandia	3.812	1.450.000	5.607	1.542.864
Cypr	—	—	3.575	510.536
Malta	—	—	3.000	700.000
Algier	1.400	—	1.400	200.000
Italia	347	126.109	—	—
Inne kraje	219	71.989	462	18.620
Razem . . .	1.187.242	338.022.815	2.101.521	438.975.773

3) Daktyle

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	Wartość £ ang.	Ilość Ton	Wartość £ ang.	Ilość Ton
Indie	234.116	65.399	257.953	70.400
Egipt	36.778	10.312	56.808	15.074
Anglia	78.220	9.878	95.722	12.414
Algier	21.049	4.261	32.936	7.889
Arabia	39.467	10.699	54.947	15.932
Belgia	29.410	3.534	32.407	3.882
Niemcy	5.194	511	17.102	1.813
Syria	6.129	1.953	15.108	5.231
Kanada	47.942	5.775	39.346	4.919
Maroko	23.665	7.070	31.437	9.801
Tunis	9.113	1.516	12.173	2.523
Holandia	2.719	367	7.817	1.061
St. Afr. Poł.	5.623	829	4.976	722
Somalia Bryt.	2.564	656	4.867	1.601
Kenja	605	82	652	89
Australia	34.159	4.190	47.672	5.750
Portugalia Afr.	1.771	247	4.530	665
Palest. Transj.	2.616	601	2.232	513
U. S. A.	252.230	26.999	210.674	22.774
Malta	849	129	862	128
Cejlon	—	—	826	223
Norwegia	613	50	914	77
Italia	539	37	1.043	116
Finlandia	744	79	1.333	131
Japonia	183	24	105	25
Hiszpańskie Ma- roko	85	16	—	—
Francja	767	117	517	79
Argentyna	58	5	—	—
Chiny	308	41	155	18
Nowa Zelandia	13.272	1.776	17.790	2.289
Szwecja	4	0	393	44
Indo-Chiny	6.188	1.211	11.835	2.689
Sudan	2.003	499	4.787	1.419
Holand. Indo-Ch.	—	—	875	174
Polska	158	17	691	57
Zanzibar	1.126	258	676	172
Dania	—	—	519	50
Somali Włoskie	383	95	499	142
Gibraltar	145	21	282	38
Rumunia	1.567	130	220	18
Tanganika	67	13	212	32
Czechosłowacja	72	6	91	8
Meksyk	297	24	21	2
Inne kraje	961	127	22	3
Razem	853.761	159.394	974.216	191.245

4) Kiszki (w skrzynkach).

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	Wartość w £ ang.	Ilość sztuk	Wartość w £ ang.	Ilość sztuk
U. S. A.	76,075	1.632.620	142.075	2.307.168
Niemcy	3,540	96.438	301	9.925
Syria	3,005	79.425	143	5.086
Austria	2,105	58.845	2	60
Anglia	997	30.725	—	—
Palestyna, Trans.	352	9.800	—	—
Czechosłowacja .	162	6.000	—	—
Italia	321	8.029	600	10.000
Indie	135	4.250	—	—
Arabia	39	1.300	—	—
Francja	3	100	340	8.500
Razem . . .	86.834	1.917.532	143.809	2.339.658

5) Skóry różne.

Kraj	1936 r.	1937 r.
	Wartość £ ang.	Wartość £ ang.
Niemcy	16.309	45.449
Anglia	106.641	165.152
Indie	10.054	16.533
U. S. A.	14.379	38.251
Iran	13.293	4.834
Czechosłowacja .	3.501	34.880
Syria	25.605	50.890
Japonia	937	700
Italia	1.400	20.766
Francja	2.355	2.355
Palest. Transj. .	210	703
Węgry	515	700
Holandia	—	187
Z. S. S. R. . . .	977	—
Szwajcaria . . .	631	—
Inne kraje . . .	827	—
Razem . . .	194.003	381.400

6) Wełna (surowa).

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	£ ang.	Ton	£ ang.	Ton
Francja	97.365	1.837	143.309	1.727
Niemcy	3.318	42	36.899	252
U. S. A.	331.450	3.215	727.781	4.920
Anglia	4.118	51	51.450	485
Japonia	14,245	155	27.027	185
Indie	16,608	332	17.527	177
Syria	779	11	3.040	21
Belgia	—	—	1.635	16
Holandia	—	—	11	150
Inne kraje	5	600	—	—
Razem	468.888	5.625	1.010.424	7,784

7) Bawełna (surowa).

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	Wartość w £ ang.	Ilość ton	Wartość w £ ang.	Ilość ton
Japonia	35.834	452	204.061	2.751
Anglia	11.816	167	240	4
Belgia	859	10	731	9
Niemcy	13.728	225	1.471	23
Italia	—	—	466	7
Francja	1.095	18	—	—
Razem	63.746	876	206.974	2.793

8) Nasiona.

Kraj	1936 r.	1937 r.
	£ ang.	£ ang.
Japonia	14.264	49.813
Arabia	48	143
Anglia	5.036	3.596
Palest. Transj. . .	173	168
Syria	360	166
Indie	68	114
Egipt	130	1.059
Inne kraje	290	286
Razem	20.678	55.346

9) Jaja.

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	£ ang.	Sztuk	£ ang.	Sztuk
Palest. Transj. .	10.847	7.637.340	3.971	2.874.320
Syria	3.696	3.273.366	2.696	1.967.040
Egipt	110	96.480	—	—
Anglia	79	72.000	—	—
Francja	76	77.840	—	—
Razem . .	14.802	11.157.026	6.368	4.841.360

10) Ryby.

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	£ ang.	Kg.	£ ang.	Kg.
Palestyna . . .	9.562	479.735	8 640	440.827

11) Tłuszcze.

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	£ ang.	Kg.	£ ang.	Kg.
Palestyna, Transj.	16.712	279.420	29.318	359.084
Syria	1.491	25.365	547	7.491
Egipt	186	3.092	—	—
Indie	127	2.203	55	905
Anglia	264	4.977	—	—
Inne kraje . . .	341	4.955	82	1.178
Razem . .	18.894	317.550	29.948	367.757

12) Morzenie.

Kraj	1936 r.		1937 r.	
	£ ang.	Kg.	£ ang.	Kg.
U. S. A.	18.089	5.170.663	22.120	6.396.889
Anglia	182	54.955	87	26.560
Francja	33	16.250	426	131.222

Tranzyt towarów przez Irak według krajów pochodzenia:

Kraj	1933/34 r.		1934/35 r.		1935/36 r.	
	Wartość w £ ang.	w %	Wartość w £ ang.	w %	Wartość w £ ang.	w %
Iran	1.868.254	62,12	1.634.937	59,39	1.370.678	62,77
Anglia	426.327	14,18	717.777	24,50	275.358	12,61
U. S. A.	145.927	4,85	215.589	7,36	160.980	7,37
Francja	58.945	1,96	67.682	2,31	94.643	4,33
Japonia	136.299	4,53	141.337	4,82	59.715	2,73
Arabia	18.977	0,63	66.035	2,25	46.543	2,13
Belgia	51.237	1,70	22.777	0,78	34.353	1,57
Niemcy	29.955	1,00	32.132	1,10	32.239	1,48
Indie	37.464	2,91	20.046	0,69	23.460	1,07
Holandia	13.589	0,45	15.416	0,53	17.809	0,82
Italia	16.025	0,53	17.110	0,58	14.551	0,67
Turcja	2.410	0,08	1.373	0,05	12.677	0,58
Jawa	39.357	1,31	15.949	0,54	7.953	0,36
Syria	14.517	0,48	8.671	0,30	7.542	0,35
Czechosłowacja	56.018	1,86	15.598	0,54	6.587	0,30
Inne kraje	42.468	1,41	37.315	1,27	18.815	0,86
Razem	3.007.669	100,00	2.929.744	100,00	2.182.803	100,00

Tranzyt towarów przez Irak, według krajów przeznaczenia:

Kraj	1933/34 r.		1934/35 r.		1935/36 r.	
	Wartość w £ ang.	w %	Wartość w £ ang.	w %	Wartość w £ ang.	w %
Iran	1.418.965	47,18	1.689.591	57,67	935.387	42,92
U. S. A.	965.906	32,11	570.611	19,48	688.778	31,54
Anglia	231.225	7,96	357.373	12,20	202.690	9,28
Syria	148.352	4,93	137.998	4,71	167.425	7,67
Indie	26.460	0,88	26.263	0,79	35.731	1,64
Italia	19.821	0,66	26.446	0,90	25.378	1,16
Palest. Transj.	9.025	0,30	15.191	0,52	23.321	1,07
Niemcy	47.573	1,58	32.521	1,11	14.277	0,65
Egipt	15.135	0,49	10.054	0,34	10.310	0,49
Indo-Chiny	868	0,03	3.412	0,03	10.254	0,12
Arabia	5.267	0,18	10.054	0,34	9.021	0,41
Francja	19.850	0,66	14.324	0,49	7.758	0,36
Jawa	5.365	0,18	6.094	0,21	7.339	0,34
Kanada	12.624	0,42	4.642	0,16	7.114	0,33
Austria	23.424	0,78	4.202	0,14	7.027	0,32
Inne kraje	57.809	1,92	23.172	0,79	23.953	1,37
Razem	3.007.669	100,00	2.929.744	100,00	2.183.803	100,00

C ł O.

Taryfa celna Iraku jest jednokolumnowa, nie przewiduje żadnych zniżek; oparta jest na systemie stawek różniczkowych, lecz ma również stawki ad valorem, od sztuki i od miary. Stawki ad valorem wynoszą od 8% do 50%, w jednym tylko wypadku t. j. od cygar pobierane jest cło w wysokości 100% wartości towaru.

Wyższe opłaty t. j. od 33% do 50%, pobierane są od artykułów zbytku, jedwabiu i tkanin zawierających więcej niż 33% jedwabiu, oraz od kosmetyków. Pozatym wysokie cło ochronne jest pobierane również od artykułów, które są wyrabiane na rynku wewnętrznym np. obuwie gotowe. Niskie stawki stosowane są dla materiałów żelaznych, drewnianych, cementu itp. Wiele artykułów jest zwolnionych od cła importowego; dotyczy to przede wszystkim maszyn, potrzebnych dla rodzimego przemysłu i rolnictwa.

USTRÓJ HANDLU ZAGRANICZNEGO.

Irak nie posiada ograniczeń importowych, poza restrykcjami, dotyczącymi zachowania bezpieczeństwa publicznego, zakazów importu narkotyków, pornografii itp. Jedynie w stosunku do Japonii, której towary zdobyły olbrzymią część rynku irackiego, robione są utrudnienia przy imporcie, polegające na tym, że Japonia musi wywozić towarów irackich na sumę 20% wartości towarów, przez nią do Iraku importowanych. Umowę powyższą zawarł rząd Iraku z Japonią w 1936 roku.

Wszystkie inne państwa, do tego czasu, nie mają żadnych utrudnień przy eksporcie towarów do Iraku, jak również przy przekazywaniu z Iraku należności za dostarczone towary.

Na ten liberalny ustrój handlu zagranicznego miały decydujący wpływ dzieje Iraku. Swego czasu Irak, jako państwo mandatowe, musiał traktować równorzędnie wszystkich członków Ligi Narodów, Anglicy zaś, wykonując mandat, dążyli do

systemu minimalnego opodatkowania celnego i liberalizmu przepisów importowych, gdyż ułatwiało im to rozwój handlu z Irakiem.

Wpływy polityczne i gospodarcze dawały zawsze Anglii najmocniejszą pozycję na rynku irackim. Pewien niepokój wywołała w Anglii ekspansja japońska, dlatego też postarała się ona o wprowadzenie, pod pozorem interesów Iraku, przepisów, utrudniających pracę japońskiej konkurencji.

W ostatnich czasach zostało poruszona w parlamencie irackim sprawa ewentualnych utrudnień importowych w stosunku do państw, które zajmują czołowe miejsca w imporcie do Iraku, a nie biorą żadnego udziału w eksporcie tego państwa. Inicjatywa ta ma na celu powiększenie eksportu Iraku.

Cło wywozowe jest pobierane od daktyli (1,5%), złota (ale nie wyrobów złotych), koni i korzeni „reglisse”.

USTAWODAWSTWO HANDLOWE.

Do dziś obowiązuje w Iraku turecki przedwojenny kodeks handlowy, opracowany przez doradców francuskich, oparty na francuskich wzorach. W Iraku nie ma odrębnego sądu handlowego a sprawy handlowe są rozpatrywane przez sądy cywilne. Sądy pierwszej instancji znajdują się w Bagdadzie, Basra i Mosulu. W Bagdadzie znajduje się również wyższa instancja apelacyjno-kasacyjna. Dla Europejczyków przewodniczącym wszystkich trzech sądów pierwszej instancji, jak również sądu najwyższego, są Anglicy. Jest to ustępstwem zrobionym W. Brytanii za uznanie niepodległości Iraku i zrzeczenie się mandatu. Bronić przed sądami mogą tylko adwokaci, zarejestrowani na liście obrońców w Iraku. Wyroki wykonywane są pod kontrolą wydziału egzekucyjnego, który może rozkładać płatności na raty, o ile stwierdzi, że dłużnik nie może wykonać postanowienia wyroku. Jeśli jednak dłużnik nie zastosuje się do postanowienia wydziału egzekucyjnego, to wierzyciel może zażądać osadzenia dłużnika w więzieniu. Bardzo często, ze względów użytecznych, firmy zagraniczne, po otrzymaniu wyroku sądowego, układają się polubownie z dłużnikiem i rezygnują z części im przyznanych pretensji.

Oddzielne ustawy określają postępowanie w sprawach spółek, udziałów, protestów i bankructw, oraz rejestracji spółek obcych, znaków ochronnych i patentów. Co do spółek, to ustawy wymagają, aby były one zarejestrowane w Iraku, o ile dana firma chce występować choćby przez swego agenta w Iraku.

Poza sądami cywilnymi, dopuszczalny jest arbitraż Izb Handlowych, istniejących w Bagdadzie, Basra i Mosulu.

Irak nie posiada oddzielnego Ministerstwa Handlu, a tylko departament handlowy w Ministerstwie Skarbu. Departament ten dzieli się na trzy wydziały: 1) wydział rejestracyjny, 2) wydział handlowy i 3) wydział statystyczny.

WALUTY I MIARY.

Do roku 1932 jednostką pieniężną w Iraku była indyjska rupia (13,6 rupii = 1 £ ang.). W 1932 roku została wypuszczona nowa jednostka obiegowa zwana „dina-rem“ o równowartości 1 funta ang. Dinar dzieli się na 1000 filsów. Poza tym w handlu przyjęte są nazwy „rial“ (200 filsów) i „dirhem“ (50 filsów), oraz „rupia“.

Z obcych walut przyjmowane są funty angielskie i tuman irański.

Sprawy miar prawodawstwo irackie całkowicie jeszcze nie uregulowało. Miary metryczne przyjęte są przeważnie tam, gdzie stosowana jest kontrola urzędów państwowych (np. przy cleniu towarów). W handlu, poza miarami metrycznymi, stosowane są miary angielskie (np. przy tekstyliach), dla zboża istnieje t. zw. „tugar“ = 1500 kg, poza tym używaną jednostką wagi jest „man“ = 75 kg i „oka“ 1,250 gr. Daktyle są ważone często na „kazy“ (2,760 kg).

BANKI. IZBY HANDLOWE.

Dotychczas Irak jeszcze nie posiada swego banku państwowego. Dla potrzeb rolnictwa i rodzimego przemysłu, powstał jedynie niewielki „Bank Rolnictwa i Przemysłu“.

Poza tym istnieją w Iraku następujące oddziały banków europejskich:

„The Eastern Bank Ltd.” w Bagdadzie, Basra, Mosulu, Kirkuk i Amar. (Bank ten jest również agentem bankowym królestwa Iraku).

The Ottoman Bank w Bagdadzie, Mosulu i Basra.

The Imperial Bank of Iran w Bagdadzie i Basra.

Banco di Roma w Bagdadzie.

Poza wyżej wymienionymi, istnieje w Bagdadzie prywatny miejscowy bank z oddziałem w Bejrucie zw. „Zilkha Bank”. Bank ten jest agentem banków europejskich; wykazuje dużą ruchliwość.

W 1926 roku zostały powołane do życia Izby Handlowe w Bagdadzie, Basra i Mosulu. Do izb handlowych irackich należeć mogą również kupcy obcokrajowcy.

HANDEL POLSKI Z IRAKIEM.

Polsko - irackie stosunki handlowe są jeszcze bardzo słabe.

Z artykułów, które eksportowane są z Polski do Iraku należy wymienić: krzesła gięte, dykty, tkaniny wełniane i wełniano - bawełniane, oraz niewielkie ilości karbidu i chloru amonu. Artykuły te znane są już na rynku irackim jako wyroby polskiego pochodzenia.

Z innych artykułów od niedawna wysyłane są do Iraku: rury żeliwne, przędza czesankowa, naczynia emaliowane, ceraty, galanteria bakelitowa oraz drobne ilości wyrobów drzewnych.

Rynek iracki, pomimo swej chłonności, jest bardzo trudny do zdobycia dla firm polskich, dlatego też handel z Irakiem prowadzić mogą jedynie firmy, które mają duże doświadczenie eksportowe, lub posiadają na miejscu energicznego agenta Polaka.

Jeśli chodzi o przyczyny, które utrudniają względnie uniemożliwiają eksport towarów polskich do Iraku, to jest ich wiele. Ograniczę się poniżej do najważniejszych:

1) W Iraku, jako kraju nieznanym żadnych utrudnień importowych ani walutowych, skupiło się cały szereg poważnych przedstawicielstw zagranicznych, co wywołuje silną konkurencję. Najmocniej są wprowadzone na rynku firmy angielskie, japońskie, belgijskie, włoskie, indyjskie, francuskie, niemieckie i czeskie.

2) Brak jest zupełnie propagandy i reklamy polskiej wytwórczości, wskutek czego nasze towary były do niedawna bardzo mało znane w Iraku. Nawet w najpoważniejszych fir-

mach bagdadzkich spotyka się stale z brakiem elementarnych wiadomości, nie tylko o towarach polskich, ale nawet o Polsce.

3) Brak oficjalnej placówki handlowej lub konsularnej, w której według przyjętego w Iraku zwyczaju, kupcy mogliby zasięgać referencyj o firmach polskich względnie o ich miejscowych przedstawicielach.

4) Często spotyka się niezrozumienie przez firmy polskie potrzeby przystosowania się do miejscowych wymagań i zwyczajów handlowych, jak: dokładne dotrzymywanie warunków zamówienia, kalkulowanie cen w jednostkach angielskich, przystosowanie towarów do potrzeb i wymagań miejscowej ludności.

5) Polscy eksporterzy wykazują często nieznanajomość Iraku i jego rynku, wskutek czego zdarza się, że firmy polskie boją się nawiązywać stosunki handlowe (np. często Irak identyfikowany jest z Iranem, gdzie istnieją ograniczenia dewizowe).

6) Niema dotychczas bezpośredniego połączenia Gdynia — Basra; powoduje to konieczność przeładunku w innych portach europejskich i zwiększa koszty transportu.

Rzecz oczywista, iż nie wszystkie trudności dadzą się szybko usunąć. W wysokim jednak stopniu do zwiększenia naszego eksportu do Iraku przyczyniłoby się stworzenie placówki konsularnej w Bagdadzie.

Niezbędne jest dalej założenie, możliwie wszechstronnej firmy polskiej w Bagdadzie, której zadaniem byłoby wprowadzanie na rynek jak największej ilości różnych towarów, chociażby narazie w małych ilościach. Praca takiej firmy powinna być wybitnie pionierską, systematyczną i wszechstronną. Z góry należy liczyć na mały zysk, gdyż bardzo często, aby pokonać konkurencję i zachęcić kupiectwo irackie do udzielenia zamówień, należy dzielić się zarobkiem z różnymi pośrednikami, a nawet często z firmą, udzielającą zamówienia. Należy podkreślić, że powierzenie zastępstwa miejscowym kupcom,

na dalszą metę nie daje dobrych wyników, gdyż w wypadku propozycji (co się stale zdarza) współpracy innej firmy zagranicznej na nieco korzystniejszych warunkach, kupiec iracki natychmiast porzuca współpracę z firmą, z którą poprzednio pracował. Obecność na rynku przedstawiciela firmy zagranicznej jest niezbędne, gdyż w Iraku, tak, jak wszędzie na Wschodzie, kupiec może dużo zrobić tylko wówczas, gdy jest na miejscu. Czekać na kupca irackiego w Polsce byłoby mrzonką, nawet po zrobieniu jak największej propagandy handlowej.

Mówiąc o Iraku, jako o rynku zbytu dla towarów polskich, należy podzielić je na trzy zasadnicze grupy:

1) artykuły, które są już eksportowane z Polski do Iraku — ale ilość ich można zwiększyć,

2) artykuły, któreby należało zaoferować kupcom irackim, gdyż niewykluczone jest znalezienie odbiorcy,

3) artykuły, które mają wszystkie dane do wprowadzenia ich na rynek, względnie do wznowienia eksportu — jednak nie obecnie, lecz dopiero z czasem.

Do grupy pierwszej należą:

a) k r z e s ł a g i ę t e. Krzesła gięte polskiego wyrobu (specjalnego typu o wyplatany siedzeniu) są znane na rynku irackim. Artykuł ten eksportowany jest przez: „Fabrykę Mebli Johann Kohn” w Radomiu, „Mazowieć”, Polski Eksport F. Breyvogel i S-ka, „Thonet Mondus” i „Czerski i Jakimowicz”.

Do niedawna firmy te były prawie wyłącznymi dostawcami krzeseł do Iraku. Obecnie jednak firmy polskie natrafiają na konkurencję węgierską, jugosłowiańską i syryjską. Fabryki syryjskie wyrabiają krzesła bardzo lichego gatunku, ale po cenie około 40% niższej niż ceny firm polskich. Biorąc pod uwagę niezamożność prowincjonalnej ludności irackiej, należy liczyć się z tą konkurencją. Dotkliwą konkurencją dla krzeseł polskich są również wyroby miejscowych zakładów meblarskich.

Przy energicznej pracy przedstawicieli możnaby jednak umieścić na rynku irackim krzeseł giętych na sumę około 120.000 zł.

b) tkaniny wełniane, wełniano-bawełniane, koce. Głównymi dostawcami do Iraku tkanin wełnianych i wełniano-bawełnianych są: Anglia, Belgia, Italia i Japonia. Tkaniny polskie zdobywają sobie jednak stopniowo miejsce na rynku irackim. W stosunku do chłonności rynku, ilość tkanin polskich eksportowanych do Iraku jest przecież znikoma, gdyż nie przewyższa 4% importu.

Przy oferowaniu tkanin wełnianych i wełniano-bawełnianych, należy być przygotowanym na bardzo silną konkurencję wyżej wspomnianych państw, jak również dwóch miejscowych fabryk.

Ciekawym artykułem dla Iraku są koce i pledy wełniano-bawełniane, dostarczane dotąd przeważnie przez firmy włoskie. Niewielkie ilości koców przychodzą z Polski, borykając się z coraz silniejszą konkurencją włoską. Największy zbył w Iraku mają koce zawierające 70 — 75% wełny i 30 — 25% bawełny, o powierzchni gładkiej, deseniowej, z frędzlami, rozmiarów 60" × 80" i 60" × 100".

c) dykty. Około 90% dykt importowanych do Iraku jest wyrobu polskich fabryk. Irak ma zapotrzebowanie na dyktę olchową mokrklejoną, grub. 2 — 6 mm., rozmiarów: 122×155 cm., 125×155 cm., 122×200 cm.

d) przędza wełniana czesankowa. Od półtora roku „Union Textile” w Częstochowie, dzięki energicznej pracy swego przedstawiciela (Polaka) w Bagdadzie, uzyskuje stale zamówienia od miejscowych fabryk tekstylnych.

e) naczynia kuchenne emaliowane. Do niedawna emalia polska prawie nie była znaną w Iraku. Artykuł ten przed rokiem został wprowadzony na rynek iracki przez firmę Polski Eksport W. Breyvogel i S-ka. Poza emalią polską, importowane jest do Iraku naczynie emaliowane z Japonii, Belgii, Niemiec, Czechosłowacji i Węgier.

f) r u r y ż e l i w n e. Pierwsze próbne zamówienie na rury polskie, otrzymała f-ma „Herzfeld Victorius” w Grudniadzu. Ceny polskie są naogół za wysokie (około 10% wyższe od cen niemieckich).

g) k a r b i d, c h l o r e k a m o n u. Na artykuły te firmy polskie będą mogły co pewien czas uzyskiwać niewielkie zamówienia, nie będą one jednak przekraczały sumy 10,000 zł. rocznie.

h) s i e d z e n i a k r z e s ł o w e, w y r o b y g u m o w e, d r o b n e w y r o b y d r z e w n e i g a l a l i t o w e. Artykuły te przed rokiem wprowadzone zostały na rynek iracki i pomimo konkurencji estońskiej, czeskiej i niemieckiej mają wszystkie dane, aby dalej były eksportowane przez firmy polskie do Iraku.

Artykuły, które należałoby wprowadzić na rynek iracki:

a) k o m p l e t y s k r z y n e k d o d a k t y l i. Irak, jako kraj zajmujący pierwsze miejsce w światowym zbiorze daktyli (85%) i w eksporcie tego artykułu, nie posiadając własnego materiału drzewnego, zmuszony jest importować corocznie na sumę ca Ł. 75,000 komplety skrzynek do daktyli. Handel kompletami skrzynkowymi jest skoncentrowany w Basra. W Bagdadzie na ten artykuł zamówienia otrzymać nie można.

Głównymi dostawcami kompletów skrzynkowych do Iraku są: Z. S. S. R., Japonia, Norwegia i Finlandia.

b) b i b u ł k a d o p a p i e r o s ó w Artykuł ten ma dane, aby był sprowadzany z Polski do Iraku. Pierwsze próby poczynione w eksporcie tego artykułu do Iraku dały niezadawalające wyniki z powodu zbyt wysokich cen polskich. Nie jest jednak wykluczone, że przy energicznej pracy agenta udałoby się wprowadzić polską bibułkę do papierosów na rynek iracki.

c) blacha galwanizowana. Biorąc pod uwagę niewielką różnicę cen, po jakich oferował P. E. Z. blachę żelazną ocynkowaną, z cenami japońskimi i belgijskimi, należy wnioskować, że przy energiczniejszej pracy P. E. Ż. udałoby się wywieźć poważniejsze ilości tego artykułu z Polski do Iraku.

d) rury żelazne galwanizowane. Po wyczerpaniu się zapasów rur galwanizowanych, znajdujących się obecnie na rynku irackim, prawdopodobnie będą mogły uzyskać polskie firmy zamówienie na ten artykuł, tak poważny dla Iraku.

Handel posko-iracki:

Rok	Import do Polski	Eksport z Polski
	Wartość w zł.	Wartość w zł.
1935	30.275	689.764
1936	30.000	657.000
1937	71.264	1.095.591

Import z Iraku do Polski:

	Ilość kg.	Wartość w zł.
1935 r.		
Daktyl	42.153	23.490
Skórsurowe jagn.	892	2.845
Skóry sur. baranie	1.235	33.940
1936 r.		
Daktyl	10.600	31.000
Skóry, futra . . .	300	5.000
1937 r.		
Daktyl	73.588	43.323
Karakuły	266	27.833

Eksport z Polski do Iraku:

W y r o b y	Ilość kg.	Wartość w zł.
1935 r.		
Chlorek amonu	3.128	4.040
Karbid	46.000	13.348
Tkaniny wełniane z przędzy niecz. .	66.174	535.711
Tkaniny bawełniane barwione . .	1.119	5.619
Odzież męska wełniana	741	5.034
Odzież męska bawełniana	945	7.669
Kalosze	4.937	10.000
Dykty	171.762	67.460
Mebłe gięte	27.194	47.856
Żelazo, stal	30.930	4.548
Blacha żelazna	48 440	7.654
Blacha ocynkowana	38.028	16.081
Blachy inne	22.887	10.888
Rury żelazne	749.225	247.243
Wyroby inne	525	5.868
Razem	1.220.050	689.764

W y r o b y	Ilość kg.	Wartość w zł.
1936 r.		
Przetwory spożywcze	500	1.00
Produkty chemiczne	27.500	16.00
Tkaniny wełniane i wełn.-bawełniane	76.700	320.00
Wyroby gumowe	13.800	40.00
Dykty i meble gięte	310.000	172.00
Papier i wyroby papier.	47.300	70.00
Metale i wyroby z nich	217.800	34.00
Artykuły inne	300	4.00
Razem	693.900	657.000

W y r o b y	Ilość kg.	Wartość w zł.
1937 r.		
Tkaniny wełniane z przędzy niecz. o wadze powyżej 500 gr. m ² . . .	71.403	285.807
Tkaniny wełniane z przędzy niecz. o wadze 250—500 gr.	3.831	37.963
Tkaniny wełniane z przędzy niecz. poniżej 250 gr.	805	17.759
Tkaniny półwełniane z przędzy nie- czesanej	1.196	5.562
Tkaniny bawełn. powyż. 100 do 160 gr.	811	3.759
Tkaniny bawełn. pow. 160 gr.—barw.	775	4.392
Tkaniny bawełn. barw. poniżej 160 gr.	596	9.333
Tkaniny wełniane wzorzyste powyż. 160 gr.	164	701
Aksamity wełn. półw.	755	4.003
Tkaniny z jedwabiu sztucz. . . .	124	2.333
Cerata, tkaniny olejne	1.973	4.138
Przędza czesankowa wełn.	10.142	99.476
Przędza wełn. nitkowa niebarwna .	530	5.842
Przędza wełn. barwiona	677.888	256.160
Dykta	27.213	95.715
Mebłe gięte i ich części	109.613	157.764
Tektura inna niż ze szmat	23.500	5.370
Blacha niepokryta grub. 1—5mm .	921	222
Blacha niepokryta grub. 0,3—1mm .	9.079	2.012
Blacha ocynkowana	23.995	7.908
Naczynia blaszane emaliowane . .	4.948	8.163
Galanteria stołowa	440	4.440
Guziki i klamry galalitowe	74	2.479
Karbid	20.000	4.200
Bicze tkackie	44	1.470
Chlorek amonu	7.025	5.420
Gumy do obuwia	2.236	2.285
Wyroby cukiernicze	59	874
Artykuły iune	1.677	3.175
Razem	1.231.009	1.095.591

WSKAZÓWKI PRAKTYCZNE.

Kupiec udający się do Iraku powinien wybrać czas od października do maja. Od maja do października obroty handlowe zmniejszają się znacznie z powodu wielkich upałów. Większe instytucje, zarówno państwowe, jak również prywatne, w lecie skracają swój czas urzędowania do minimum, co utrudnia także pracę kupca. O ile praca w Bagdadzie w tym czasie jest ciężka — to w Basra jest ona zupełnie niemożliwa.

Centrum handlowym Iraku jest Bagdad, tam też przede wszystkim należy się udawać — do Basry zaś jedynie w sprawach dotyczących daktyli lub artykułów związanych z przemysłem daktylowym, oraz w sprawach transportowych.

Kupcom przybywającym z zagranicy, władze irackie nie czynią żadnych utrudnień; zwykle wystarcza zameldowanie się w urzędzie paszportowym i uzyskanie prawa pobytu, które potrzebne jest niezależnie od wizy.

Życie handlowe Bagdadu skupia się na „sukach“ (targach) i przyległych ulicach, gdzie kupiec pragnący nawiązać bezpośredni kontakt powinien wynająć sobie lokal. Dla kupca nieznającego języka arabskiego, lub choćby tylko angielskiego, niezbędny jest „dalal“ (pośrednik), którego zawsze można znaleźć w kawiarniach koło „suków“, lub w lokalu ich związku.

Kupiec oferujący towary, musi być bezwzględnie zaopatrzoney we wzory i próbki. Dotyczy to nawet artykułów powszechnie znormalizowanych. Ceny muszą być kalkulowane franco Bagdad, a w najgorszym razie cif Basra — cen fob kupcy iraccy naogół nie przyjmują. Bez cen cif i próbek w ogóle kupcy nie chcą z agentem pertraktować. Ceny muszą być podane w walucie angielskiej.

W pracy z kupcami irackimi należy pamiętać, że są oni stosunkowo solidni i wymagają od swego kontrahenta przede wszystkim rzetelności i słowności.

Jeśli chodzi o warunki płatności, to prawie wszystkie poważniejsze transakcje są przeprowadzane za akredytywą, przez któryś z banków londyńskich, mających oddział lub korespondenta w Bagdadzie. Drobniejsze zamówienia przeprowadzane są

za zaliczką 10 — 15%. W wyjątkowych wypadkach firmy godzą się na zapłatę po nadejściu towaru do Basry lub Bagdadu.

Przy akredytywie kupcy żądają od 2 do 5% rabatu.

Należy pamiętać, że banki bagdadzkie nie akceptują asekuracji, dokonanej w innych towarzystwach niż angielskich, co przy otwieraniu akredytyw stwarza pewną trudność, gdyż przepisy władz polskich wymagają asekuracji w towarzystwach krajowych.

POROZUMIENIE HANDLOWE MIĘDZY POLSKĄ A IRAKIEM

POSELSTWO
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
W IRAKU

Bagdad, 6 marca 1937 r.

Panie Ministrze,

Powołując się na rozmowy prowadzone w sprawie zawarcia prowizorycznego Porozumienia Handlowego pomiędzy Irakiem i Polską, mam zaszczyt zaproponować Waszej Ekszelencji w imieniu Rządu Polskiego następujące porozumienie:

1) Wszystkie produkty gleby lub przemysłowe, pochodzące i przychodzące z obszaru celnego Polski, przywożone do celnego obszaru Iraku z przeznaczeniem dla spożycia, składu, reekspedycji lub tranzytu, będą podlegały podczas trwania niniejszego porozumienia traktowaniu, przyznanemu narodowi najbardziej uprzywilejowanemu. Mianowicie nie mogą one w żadnym wypadku podlegać wyższym lub innym opłatom, albo ograniczeniom, niż tym, jakim podlegają produkty lub towary narodu najbardziej uprzywilejowanego.

2) Wszystkie produkty gleby lub przemysłowe, pochodzące i przychodzące z obszaru celnego Iraku, przywożone do celnego obszaru Polski z przeznaczeniem dla spożycia, składu, reekspedycji lub tranzytu, będą podlegały podczas trwania niniejszego porozumienia traktowaniu, przyznanemu narodowi najbardziej uprzywilejowanemu. Mianowicie, nie mogą one w żadnym wypadku podlegać wyższym lub innym opłatom albo ograniczeniom, niż tym, jakim podlegają produkty lub towary narodu najbardziej uprzywilejowanego.

3) Rozumie się, że powyższy system zostaje przyznany pod warunkiem ścisłej wzajemności z zastrzeżeniem: a) przywilejów wynikających z obrotu pogranicznego z krajami sąsiednimi, z unii celnych, z systemu celnego pomiędzy częściami polską i niemiecką Górnego Śląska oraz przywilejów, jakie mogą być przyznane przez Polskę Estonii, Finlandii, Łotwie i Litwie; b) ulg przyznanych lub które mogłyby być przyznane w przyszłości przez Irak krajowi sąsiedniemu dla ułatwienia obrotu pogranicznego, zarówno jak i korzyści wynikających z unii celnej, która mogłaby być zawarta przez Irak i korzyści specjalnych, które w zakresie celnym mógłby Irak przyznać produktom naturalnym lub przetworom, pochodzącym z Turcji lub jakiegokolwiek innego kraju, którego terytorium stanowiło w 1914 roku część integralną Cesarstwa Ottomańskiego w Azji.

4) W celu zapewnienia korzyści niniejszego porozumienia towarom, pochodzącym i przychodzącym z terytorium jednej z dwóch Wysokich Układających się Stron, Wysokie Układające się Strony będą mogły wymagać, aby towary te były zaopatrywane przy ich imporcie w świadectwa pochodzenia.

5) Rząd Polski, któremu powierzone zostało prowadzenie spraw zagranicznych Wolnego Miasta Gdańska, zgodnie z artykułem 104 Traktatu Wersalskiego i artykułami 2 i 6 Konwencji Paryskiej pomiędzy Polską a Wolnym Miastem Gdańskiem z dnia 9 listopada 1920 r., zastrzega sobie prawo oświadczyć, że Wolne Miasto jest stroną kontraktującą w niniejszym porozumieniu i że bierze na siebie obowiązki oraz nabywa w nim ustalone prawa.

Zastrzeżenie to nie dotyczy postanowień niniejszego porozumienia, które Rzeczypospolita Polska odnośnie Wolnego Miasta Gdańska już zawarła na zasadzie praw, przysługujących Polsce traktatowo.

Niniejsza nota zarówno jak i Pańska odpowiedź akceptująca ją będą uważane jako urzędowe dokumenty prowizorycznego porozumienia handlowego, jakie nastąpiło pomiędzy obu krajami. Porozumienie będzie ratyfikowane i dokumenty ratyfikacyjne będą wymienione w Bagdadzie w najbliższym czasie. Wej-

dzie ono w życie w 30 dni po dacie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych i pozostanie w mocy przez trzy miesiące po dacie, w której jeden z Rządów powiadomi drugi o wypowiedzeniu porozumienia.

Zechce Pan przyjąć, Ekscelencjo, wyrazy mojego bardzo wysokiego poważania

(—) Stanisław Hempel.

Pismo identycznej treści, potwierdzające odbiór noty Poselstwa R. P. w Teheranie z 6.III.1937 r. i wyrażające zgodę rządu irackiego na zawarty w nim tekst Porozumienia Handlowego między Polską i Irakiem, zostało wystosowane przez Ministra Spraw Zagranicznych Królestwa Iraku p. Naji-al-Asib do Posła R. P. Stanisława Hempla dn. 6.II.1937 r.

39001 /
2